

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
THE OPINIONS OF TEACHERS AND STUDENTS
TOWARD THE ROLES OF MONKS TEACHING MORALITY
IN SCHOOLS, LATLUMKAEO DISTRICT,
PATHUMTHANI PROVINCE

พระครูรัตนภัทรคุณ (สุรพล อติภทฺโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

พระครูรัตนภาทรคุณ (สุรพล อดิภทฺโท)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE OPINIONS OF TEACHERS AND STUDENTS
TOWARD THE ROLES OF MONKS TEACHING MORALITY
IN SCHOOLS, LATLUMKAEO DISTRICT,
PATHUMTHANI PROVINCE**

**PHRAKHRURATTANAPATTARAKHUN
(SURAPOL ATIBHATTO)**

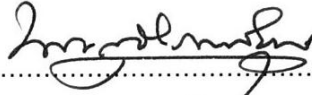
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.,ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระวิสุทธิภัทรธาดา, Ph.D.)

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทองวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

กรรมการ

- วิทยานิพนธ์** : ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
- ผู้วิจัย** : พระครูรัตนภัทรคุณ (สุรพล อติภทฺโท)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.พิเชฐ ทังโต พ.ม.ช., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pub. Admint.)
- : พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.ป.ธ.๗., พธ.บ., ศศ.ม., รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
- : ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง, ป.ธ.๗., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Sociology)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทาง พัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครู และนักเรียน สังกัดโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย โรงเรียนบัวแก้วเกษร โรงเรียนวรราชาทินัดดามาตุวิทยา โรงเรียนเมตตาประชาสรรค์ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ๔๑๒ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๑๕๒ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาค่าที (t-test)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัยมากที่สุด จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗

สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยวิทยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน และด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างกัน จึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๓. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี คือ ความอิสระในการปฏิบัติงานนั้น ถูกจำกัดเวลามากเกินไป ส่วนนโยบายและการบริหารนั้น ผู้บริหารการศึกษาขาดการสนับสนุน ด้านการยอมรับนับถือ จึงไม่มีการยอมรับอย่างแท้จริงและขาดการประสานงานระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ครูและพระสงฆ์ขาดการแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอน การผลิตสื่อ ซึ่งพระสอนศีลธรรมมีความตั้งใจอย่างมาก แต่นักเรียนไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร และปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ขาดการวางแผนการเรียนการสอน การจัดตารางเรียนและการประเมินผล

Thesis Title : The Opinions of teachers and students toward the Roles of monks teaching Morality in schools, LatlumKaeo District, Pathumthane Province

Researcher : Phrakhrurattanapattarakhun (Surapol Atipatto)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Phichet Thangto, B.A.,M.A.,Ph.D.(Pub. Admin)

: Phramaha Boonlert Inthapanyo, Asst.Prof., Pali VII,B.A.,M.A.,M.P.A.,
(Conflict Management)

: Asst. Prof. Dr. Konit Srithong, B.A.,M.A.,Ph.D(Soc.)

Date of Graduation : 31 / March / 2012

ABSTRACT

The purposes of the study of “the Roles of monks teaching Dhamma studies toward teacher and students at schools in Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province” are : 1) To study the levels of the Propagation of Teachers and Students toward the Monk’s roles in the Teaching of Dhamma Studies at schools in Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province, 2) To study the relationship between the personal elements and the Propagation of Teachers and Students toward the Monk’s roles in the Teaching of Dhamma Studies in schools at Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province and 3) To study the problems, the obstacle and the suggestion in propagating Buddhist faith of the priests who taught morale in the schools of Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province. This research used the Survey Research to collect the data from 412 Samples of Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province. The instrument used for data collecting was open-ended questionnaires. The reliability was 0.8152. The researcher analyzed data by using the percentage, the mean, the standard deviation and tested the hypothesis by using Test and F (f-test) by one-way analysis of variance

The result of this research finds that:

(1) The Opinions of Teachers and Students Toward the Monk's roles in the Teaching of Dhamma Studies at school in Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province were in good level. The levels of regulations, practical need and practical intention were also high.

(2) Testing hypothesis to find the relationship between the personal elements includes the age, the years of monkhood, educational qualification, The Dhamma education, the education and the experience in propagating Buddhist faith of The Opinions of Teachers and Students toward the Monk's roles in the Teaching of Dhamma Studies at school Lat Lum Keaw, Pathumthani Province. The result is that the personal elements do not create any difference. Consequently, it contradicted to the hypothesis.

(3) The problem obstructing the roles of Dhamma monk teachers at schools in Lat Lum Keaw District, Pathumthani Province are time limitation, lack of acceptance, support and good cooperation, lack of students' attention and lack of teaching plan. Consequently, the teachers should adopt "carrot and stick" approach in order to promote students' attention and have a well-organised teaching plan before the beginning of the Dhamma course.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอย่างยิ่งจาก พระวิสุทธิภักทธรราดา, Ph.D. ประธานคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ และ ผศ.ดร.โกนิฏฐ์ ศรีทอง คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยใ้ แนวคิดคำแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณและขอขอบคุณคณะกรรมการ ตรวจสอบวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต, รศ.ดร. อาจารย์พระมหาสม กลยาโณ Ph.D., อาจารย์พระปลัดสามารถ ฐมฺมธโร, อาจารย์ พระมหาโยตะ ปยุตฺโต และ ผศ.ประสิทธิ์ ทอง อุ่น ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถาม พร้อมให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข แบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบน้อมสักการะบารมีธรรมของหลวงพ่อวัดไร่ขิง และน้อมระลึกถึงพระคุณของ พระราชวิยาลังการ เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล และพระพิพัฒนศึกษากร เจ้าอาวาสวัดบางช้างเหนือ ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ในการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์จน สำเร็จเสร็จสิ้นสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อม ถวายบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย และมอบเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ และ ญาติโยมทุกท่านที่ถวายปัจจัยสี่ ตลอดท่านผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำ วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

พระครูรัตนภักทรคุณ (สุรพล อดิภาโท)

๑ มกราคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภูมิ	(๙)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๐)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานงานวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษาไทย	๒๘
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน	๔๑
๒.๕ โครงการครูพระสอนศีลธรรม	๕๕
๒.๖ โรงเรียนในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	๖๓
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๔
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๑

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๘๒
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๒
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๒
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๓
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๔
บทที่ ๔	ผลการศึกษา	๘๗
	๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม	๘๘
	๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๘๙
	๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียน	๙๗
	๔.๔ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม	๑๑๐
	๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย	๑๑๗
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๒๐
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๐
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๖
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๒๙
บรรณานุกรม		๑๓๑
ภาคผนวก		๑๔๐
	ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๑๔๑
	ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือ	๑๔๓
	ภาคผนวก ค ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)	๑๔๙
	ภาคผนวก ง แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๕๒
	ภาคผนวก จ ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)	๑๕๗
ประวัติผู้วิจัย		๑๕๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	รายการ	หน้า
๓.๑	จำนวนกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๓
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยภาพรวม	๘๙
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการเตรียมการสอน	๙๐
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูด้านการ ดำเนินการสอน	๙๑
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครู โดย ภาพรวม	๙๒
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน โดย ภาพรวม	๙๓
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน ด้าน คุณธรรมและจริยธรรม	๙๔
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน ด้าน การเตรียมการสอน	๙๕
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน ด้าน การดำเนินการสอน	๙๖
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียน ด้าน การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	๙๗
๔.๑๑	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามสถานภาพ	๙๘
๔.๑๒	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอน ศีลธรรม จำแนกตามเพศ	๑๑๐
๔.๑๓	เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน จำแนกตามโรงเรียนที่สังกัด	๑๑๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๑
๔.๑	องค์ความรู้จากงานวิจัย	๑๑๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

องฺ. ปญจก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค	(ภาษาไทย)
สํ. ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ. สุตตค (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗/๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาลี ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า / เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบันแต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุด และเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมก็คือสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โดยเฉพาะสถาบันศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในชาติ และยังแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ธรรม ให้แก่อุบาสกอุบาสิกา หรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคม และพระภิกษุสงฆ์ กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมหัวใจของของบรรดาพุทธศาสนิกชนทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุม หรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของสังคมซึ่งจะพบได้จากแสดงออก ทางศิลปวรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรมเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่างๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบากหรือกระทั่งการช่วยแก้ปัญหาต่างๆ

^๑พระมหานุกต์ จันทราลักษณ์, "ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาทางบริหารการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในจังหวัดมหาสารคาม", รายงานค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (สาขาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๗๓.

ที่เกิดขึ้นในสังคม^๒ วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศได้อย่างดี

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุขอย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานพบว่า สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีความต้องการพระในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป จากการสำรวจพบว่าโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน ๑๐,๐๐๐ กว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ จึงได้เพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศในอัตราส่วนพระ ๑ รูป ต่อ ๑ ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน ๘๖,๐๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี และงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสืออุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพการสอน การติดตามประเมินผล

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการฯ คือ ปีงบประมาณ ๒๕๔๘ – ๒๕๕๑ ได้มีการพัฒนาโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรมจากครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ จำนวน ๖,๐๐๐ รูป และ ครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับอนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป อีกทั้งปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้รับอนุมัติเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เช่นกันในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ ให้โอนงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการ เพื่อสนับสนุนให้พระมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศีลธรรมในโรงเรียนด้วยการ

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

๑) สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้กับโรงเรียนทุกระดับ

๒) เป็นวิทยากรบรรยายหัวข้อธรรมต่าง ๆ ช่วยครูผู้สอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

๓) เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา

๔) จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียน

๕) ส่งเสริมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป และหากหากพระสอนศีลธรรมผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างพระภิกษุเจ้าอาวาส ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน หากครูพระสอนศีลธรรมมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดี จะทำให้การทำหน้าที่ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีประสิทธิภาพ^๓ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางการจัดการศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน เนื่องจากพระสงฆ์สามารถอุทิศเวลาให้กับการปฏิบัติหน้าที่

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทาง พัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

^๓กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร:กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔), หน้า ๓๔.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาใน ๓ ด้านด้วยกัน คือ

- ๑) เตรียมการสอน
- ๒) เตรียมการดำเนินการสอน
- ๓) เตรียมการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

- **ตัวแปรต้น** ได้แก่ สถานภาพทั่วไปของครูและนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน เป็นต้น
- **ตัวแปรตาม** บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยแบ่งบทบาทไว้ ๓ ด้านด้วยกัน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู ๑๕๔ คน และนักเรียน ๑,๓๗๘ คน รวม ๑,๕๓๒ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ทำการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม – เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ รวม ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหาอุปสรรค และแนวทาง พัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอนแตกต่างกัน

๑.๕.๒ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอนแตกต่างกัน

๑.๕.๓ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ **ความคิดเห็น** หมายถึง การแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม

๑.๖.๒ **ครู** หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่ หรือมีอาชีพในการสอนนักเรียน เกี่ยวกับวิชาความรู้ หลักการคิดการอ่าน รวมถึงการปฏิบัติและแนวทางในการทำงาน โดยวิธีในการสอนจะแตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ความสามารถและเป้าหมายของนักเรียนแต่ละคน

๑.๖.๓ **นักเรียน** หมายถึง ผู้ที่เข้าเรียนในสถานศึกษา โดยแบ่งเป็น นักเรียน หมายถึง ผู้เข้าเรียนในโรงเรียนระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา กับคำว่า นักศึกษา หมายถึง ผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา หรือระดับที่สูงขึ้นไป ในประเทศไทยมีกฎหมายให้บุคคลทุกคนต้องจบการศึกษาขั้นต่ำในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ (หลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ)

๑.๖.๔ **บทบาท** หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ

๑.๖.๕ **พระสอนศีลธรรม** พระภิกษุที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑) **ด้านการเตรียมการสอน** หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ ในการรวบรวมเนื้อหาบทเรียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะทำให้การสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น

๒) **ด้านการดำเนินการสอน** หมายถึง การนำข้อมูลที่เตรียมการสอนไว้ นำไปใช้สอนกับนักเรียนที่เรียนในสถานศึกษานั้น ๆ

๓) **ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน** หมายถึง การตรวจสอบ โดยมีอัตราส่วนในการวัด เพื่อทำให้ทราบค่าผลต่างของสิ่งที่ต้องการทราบผลนั้น ๆ

๑.๖.๖ **โรงเรียน** หมายถึง สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น และแนวคิดทฤษฎีอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ โดยได้วางแนวทางการศึกษาค้นคว้าทางด้านเอกสารไว้ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษาไทย
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน
- ๒.๕ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๒.๖ โรงเรียนในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการทบทวนเอกสารพบว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของความคิดเห็น

ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความคิดเห็นไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า ความคิดเห็น คือ สิ่งที่เราสนใจ ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป หรือสติปัญญาที่จะคิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องสมควร^๑

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฏฐิ) หมายความว่า ความรวมถึงความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกต้อง ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเก็บความเข้าใจและความใฝ่นิยมเหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^๒

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยา ก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนดังนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๓

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๑.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓๕ - ๗๓๖.

^๓กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็น การแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๔

ถวิล ธาราโกชน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การเกิดความคิดเห็นว่า เกิดจากประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลของสื่อมวลชน เหตุการณ์ที่ประทับใจ บุคลิกภาพของบุคคล ความต้องการที่จะบรรลุผลตามที่ปรารถนา อื่น ๆ อีกหลายประการ ซึ่งมนุษย์จะเรียนรู้หลังเกิด อย่างไรก็ตามสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด นั้น ๔ ประการ คือ^๕

๑) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้พบกับเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง และการไปพบนั้นทำให้เกิดความฝังใจกลายเป็นความคิดเห็นของบุคคลนั้น

๒) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยปกติในชีวิตประจำวันคนเราต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ดังนั้น จึงรับเอาความคิดเห็นหลาย ๆ อย่างไว้โดยไม่ตั้งใจ เพราะการเกี่ยวข้องกับกันนั้นเป็นลักษณะที่ไม่มีแบบแผน โดยจะเป็นกลุ่มครอบครัว เครือญาติ หรือผู้ที่สนับสุนกัน ส่วนตัวกลางที่เป็นสื่อสำคัญและมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสารต่าง ๆ เป็นต้น

๓) รูปแบบ บ่อยครั้งที่ความคิดเห็นพัฒนามาจากการเลียนแบบ กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นว่า การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แล้วก็จำเป็นเอาเป็นรูปแบบปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบนั้นจะก่อให้เกิดความคิดเห็นได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เป็นแบบนั้น เป็นบุคคลที่เขายอมรับนับถือเพียงใด

๔) องค์ประกอบของสถาบัน อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัด หน่วยงาน สมาคม องค์การต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านั้นมีส่วนในการสร้างความคิดเห็นแก่บุคคล

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น ได้แก่^๖

๑) การจูงใจทางร่างกาย ความคิดเห็นและทัศนคติของคนเกิดได้จากความต้องการ ให้ได้รับสิ่งต่าง ๆ ความต้องการทางด้านร่างกาย ซึ่งถ้าความคิดเห็นนั้น สามารถตอบสนอง ความต้องการของร่างกายได้ดี ความคิดเห็นและทัศนคติก็จะออกมาในลักษณะทางบวก

^๔จำลอง เงินดี, เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๕ถวิล ธาราโกชน, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕-๖๗.

^๖ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

และในทางกลับกันหากโอกาสตอบสนองความต้องการของร่างกายไม่ดีลักษณะของความ
 คิดเห็นนั้นจะออกมาในลักษณะทางลบ

๒) ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับ
 ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นบางส่วนจะไปสร้างทัศนคติและความคิดเห็นได้

๓) การเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทัศนคติและความคิดเห็นบางอย่างจะมาจากกลุ่ม โดยที่
 สมาชิกของกลุ่มจะแสดงออกมาเพื่อให้กลุ่มของตนเองอยู่รอด หรือสามารถดำรงอยู่และมีการ
 พัฒนาตลอดทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้ได้มากที่สุด ครอบครัวยุวก กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน
 กลุ่มกีฬา ชมรมต่าง ๆ บางทีอาจมีการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของ
 กลุ่มแล้วทำให้เกิดทัศนคติ และความคิดเห็นได้เช่นกัน

๔) ประสบการณ์ ประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมมีส่วนทำให้
 บุคคลนั้นมีความคิดเห็นและทัศนคติได้มาก

๕) ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ ของผู้แสดงความคิดเห็น และทัศนคติ เวลาของการแสดง
 ความคิดเห็น คือ คนเราเมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่งก็จะมีความคิดเห็นแบบหนึ่ง ถ้าอยู่ใน
 สถานการณ์หนึ่ง ความคิดเห็นก็อาจเปลี่ยนไปเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนเดิม โดยที่ความ
 คิดเห็นและทัศนคติที่เกิดขึ้นนั้นมีได้มาจากทุกปัจจัยแต่จะมาจากหลาย ๆ ปัจจัย แล้วแต่ส่วน
 ไหนมีมากกว่ากัน ซึ่งสามารถดูได้จากความคิดเห็นหรือทัศนคตินั้น

นพมาศ ธีรเวคิน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูก
 จัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริง
 พูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้
 คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความในใจ^๗

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออก
 ทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการ
 แสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๘

^๗ นพมาศ ธีรเวคิน, *จิตวิทยาสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 , ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^๘ บุญเรียง ขจรศิลป์, *วิธีวิจัยการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชาภู พรินตติ้ง,
 ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกทั่วไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๙

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ/ความคิดเห็น ว่า ทั้งสองคำนี้ มีความแตกต่างกันแต่อาจใช้ใช้แทนกันได้ โดยทั่วไป ทัศนคติ (Attitudes) เป็นความพึงพอใจ แนวโน้มทัศนะ หรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือความรู้สึกที่มีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ส่วนความคิดเห็น (Opinion) เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยถือว่าทั้งทัศนคติ และความคิดเห็นใช้แทนกันได้^{๑๐}

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความคิดเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๑๑}

สุดา ปานบ้านแพ้ว สรุปความคิดเห็นไว้ว่า คือ การแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ ด้วยการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัย พื้นความรู้ประสบการณ์และพฤติกรรมระหว่างบุคคลเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่าก่อนที่มีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นไปทางเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้ ในบางสภาพการณ์ความคิดเห็นอาจจะอยู่ในลักษณะเห็นด้วยมากหรือเห็นด้วยน้อย^{๑๒}

^๙ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๑๐}ศิริวรรณ เสรีรัตน์, การวิจัยการตลาด ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : A.N. การพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๑๙.

^{๑๑}สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

^{๑๒}สุดา ปานบ้านแพ้ว, “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สำนักงบประมาณที่มีต่อหลักเกณฑ์การพิจารณางาน/โครงการใหม่ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ ของสำนักงบประมาณ”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙.

สุโท เจริญสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง สภาพความรู้สึกลงทาง ด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลอันเป็นผลให้ บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบไม่ชอบ หรือเฉย ๆ^{๑๓}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการ แสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการ แสดงออกนั้นจะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคล ก่อนที่จะมีการ ตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๑๔}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมี หลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคติ นั้น เป็นความคิด เห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมี อยู่เป็นเวลานานสั้น เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐาน ของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็ สลายตัวเร็ว^{๑๕}

กู๊ด (Good) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือการลง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่สามารถบอกได้ว่า ถูกต้องหรือไม่^{๑๖}

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการออกซึ่งการตัดสินใจจากการ ประเมินค่า หรือทัศนะเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^{๑๗}

จอห์น ดับเบิลยู เบส (John W. Best) ได้ให้ความเห็นว่า ในการวัดความคิดเห็นซึ่ง เป็นการวัดการแสดงออกทางด้านความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการเขียนหรือการพูดนั้น กระทำ ได้ในหลาย ๆ วิธี วิธีที่ใช้กันโดยทั่วไปก็คือ การตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ซึ่งถือว่ามี วิธีที่ง่ายที่สุดในการที่จะบอกถึงความคิดเห็นก็คือ การแสดงให้เห็นถึงจำนวนร้อยละของคำตอบ ในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่า ความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะเช่นไร จึงจะสามารถ ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้นได้ หรือการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการใด ๆ ก็ตาม ความ

^{๑๓} สุโท เจริญสุข, *หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๔} สุพัตรา สุภาพ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^{๑๕} อุทัย หิรัญโต, *สังคมวิทยาประยุกต์*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๑๖} Good ,C.V., *Dictionary of Education*, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1973), p. 338.

^{๑๗} Kolesnik, W.L., *Education Psychology Industry*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), p .320.

คิดเห็นที่วัดออกมาได้ จะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจว่า เห็นสมควรหรือไม่ ในการที่จะดำเนินการตามนโยบายหรือล้มเลิกไป^{๑๘}

ชาว & ไรวท์ (Shaw และ Wright) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออก ซึ่งเป็นการตัดสินใจจากการประเมินค่า (Evaluation judgment) หรือทัศนะ (Point of view) เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลของทัศนคติ^{๑๙}

นูนาลลี จัม ซี (Nunally Jum C.) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไป ต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขา และได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ทำที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่าความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๒๐}

ฟิว พี เอ็ม แมน (Feld M.P. man) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้ของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๑}

มารี แอล กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย^{๒๒} ได้แก่

๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือทัศนะที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

^{๑๘} John W. Best, **Research in Education**, (New Leasey : Prentice-Hall, 1981), p. 171.

^{๑๙} M.E. Shaw and J.M. Wright, **Scale for the Measurement of Attitude**, (New York : McGraw-Hill Book, 1967), p. 320.

^{๒๐} Jum C Nunally., **Test and Measurements Assessment and Prediction**, (New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p.285.

^{๒๑} Man Fled M.P., **Psychology in the Industrial Environment**, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

^{๒๒} L Mary. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

เรมเมอร์ & รัมมี (Remmers และ Rumme) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นมี ๒ ประเภท คือ^{๒๓}

๑) ความคิดเห็นเชิงบวกสุด-เชิงลบสุด เป็นความคิดเห็นที่เกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ ซึ่งสามารถทราบทิศทางได้ ทิศทางบวกสุด ได้แก่ ความรักจนหลงบูชา ทิศทางลบสุดได้แก่ รังเกียจมาก ความคิดเห็นเหล่านี้รุนแรงเปลี่ยนแปลงได้ยาก

๒) ความคิดเห็นจากความรู้ความเข้าใจ การมีความคิดต่อสิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งนั้น เช่นความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางที่ดี ชอบ ยอมรับ ความรู้ความเข้าใจในทางไม่ดี ไม่ชอบ รังเกียจ ไม่เห็นด้วย การวัดระดับความคิดเห็นสามารถวัดได้โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า

ลูเทอร์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็นหมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^{๒๔}

อีแซค (Isaak) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทั่วไป โดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^{๒๕}

เอนเจิล และสเนลโกรม (Engle, T.L. and L. Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดยอาศัยพินความรู้ที่มีอยู่^{๒๖}

^{๒๓} H.H Remmers., H.L. Gage and j. Francis Rummel, **Practical Introduction to Measurement and Evaluation**, 2nd ed., (New York : Harper & Row, 1965), p. 154.

^{๒๔} Luthans Freeman, **Ogranization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

^{๒๕} Isaak, A.C., **Scope and Methods of Political Scienc : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry**, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), p. 203.

^{๒๖} Engle, T.L. and L. Snellgrove, **Psychology:Its Principle and Application**, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), p. 593.

เฮลล็อก อี (Hurlock E.) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจบุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้^{๒๗}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาติที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของจิตใจและเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง หรือสถานการณ์หนึ่งๆ ขึ้นกับคุณสมบัติส่วนบุคคลความคิดเห็นคล้ายกับทัศนคติ แต่เป็นความรู้สึกที่ผิวเผินหรือหยาบกว่าทัศนคติ

๒.๑.๒ ความสำคัญของความคิดเห็น

ความคิดเห็นของมนุษย์มีความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของความคิดเห็นไว้ดังนี้

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของความคิดเห็นว่า ความคิดเห็น มีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถนำชีวิตสังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมดไปสู่ความเจริญงอกงามหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความพินาศก็ได้ ดังจะมองเห็นในชีวิตของบุคคล ทิฐิ (ความเห็น) เป็นตัวชักจูง และกำหนดวิถีชีวิตทั้งในด้านรับเข้า และด้านแสดงออกกล่าวคือ จะมองเห็นโลกและชีวิตเป็นอย่างไร และจะปฏิบัติต่อโลกและชีวิตนั้นอย่างไร เริ่มตั้งแต่การแปลความหมายของประสบการณ์ที่รับเข้ามาใหม่อย่างไร จะตีค่าจะตัดสินวินิจฉัยอย่างไร จะหันไปหาหรือเลือกรับสิ่งใด ส่วนใด ในแง่ใด จะเห็นด้วยหรือไม่ จะอยู่ฝ่ายใด และชักนำแนวความคิด การพูด การกระทำ ที่จะสนองตอบได้ แสดงปฏิกิริยาออกไปเองว่าจะเอาอย่างไร พูดหรือทำอย่างไรกับบุคคล สิ่งของ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้นๆ พร้อมทั้งสร้างเหตุผลประกอบสำหรับการที่จะพูดจะทำเช่นนั้น^{๒๘}

ผู้วิจัยได้สรุปความสำคัญของความคิดเห็นว่า การสำรวจความคิดเห็นเป็นการศึกษาความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งแต่ละบุคคลจะแสดงออก ความเชื่อและความรู้สึกใดๆ ออกมาโดยการพูดหรือการเขียนเป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานด้านต่าง เพราะจะทำให้การบริหารงาน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถ้าจะให้สำเร็จ

^{๒๗} E Hurlock., **Adolescent Development**, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), pp. 145-148.

^{๒๘} จิตรจำนง สุภาพ, **ทฤษฎีวิธีชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๓๙.

และบรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริงแล้วก็คงจะได้ความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จึงจะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๑.๓ หลักการวัดความคิดเห็น

ในเรื่องของการวัดความคิดเห็นนั้นได้มีผู้ให้หลักการไว้แตกต่างกัน ดังนี้

จิตรจำนง สุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของความคิดที่ดี ความคิดที่ดีจนถึงขั้นเกิดปัญญา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ คือ การใช้ความคิดถูกวิธี การรู้จักคิด การคิดเป็น การคิดที่มีระบบระเบียบ กล่าวโดยรวมๆ ก็คือ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งหลาย ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน คิดหาเหตุผล ค้นหาต้นตอหรือต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย และแยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้น ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัยโดยไม่เอาตักตวน อูบาทานของตนเข้าไปเกี่ยวข้อง^{๒๙}

วิเชียร เกตุสิงค์ ได้กล่าวถึงหลักการวัดความคิดเห็นว่า การใช้แบบสอบถามสำหรับวัดความคิดเห็นจะต้องระบุให้ผู้ตอบ ตอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับข้อความที่กำหนดให้ แบบสอบถามประเภทนี้นิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท์ ซึ่งแบ่งน้ำหนัก ความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนการให้คะแนนขึ้นอยู่กับใจความว่าจะเป็นปฏิฐาน (Positive) หรือนิเสธ (Negative) นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นนั้น สิ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกัน ประกอบด้วย^{๓๐}

๑. การอบรมของครอบครัว อิทธิพลของครอบครัวมีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกของบุคคล

๒. กลุ่มและสังคมที่เกี่ยวข้อง บุคคลเมื่ออยู่ในกลุ่มใดหรือสังคมใดก็จะมีความคิดเห็นทางเดียวกันและสังคมนั้นๆ กลุ่มเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลมีการเรียนรู้

๓. วัฒนธรรม ประเพณี บุคคลเมื่อได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและประเพณี ย่อมปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมและประเพณีนั้นๆ และมักจะมีความคิดเห็นต่อวัฒนธรรมและประเพณีของตนไปในทางที่ดี

๔. การศึกษา ระดับการศึกษามีอิทธิพลมากต่อการแสดงความคิดเห็นเพราะเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุคคล

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๓๐} วิเชียร เกตุสิงค์, หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔), หน้า ๙๔ – ๙๗.

๕. สื่อมวลชนได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลมากต่อการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของบุคคล เพราะจะเป็นสื่อในการสร้างความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบได้

เบสต์ (Best) ได้กล่าวไว้ว่า ในการที่ผู้ใดจะแสดงความคิดเห็นออกมานั้นวิธีการที่จะใช้โดยทั่วไป คือ วิธีการตอบแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามได้เสนอแนะว่า วิธีที่ง่ายที่สุด ที่จะบอกถึงความคิดเห็นคือ การแสดงออกให้เห็นร้อยละของคำตอบในแต่ละข้อความ เพราะจะทำให้เห็นว่าความคิดเห็นจะออกมาในลักษณะใด และจะได้ทำตามข้อคิดเห็นเหล่านั้น^{๑๑}

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ว่า การวัดความคิดเห็นนั้นสามารถที่จะวัดออกมาได้โดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งมีทั้งแบบเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับแบบข้อความที่กำหนดให้ โดยนิยมสร้างตามแนวคิดของลิเคอร์ท ซึ่งแบ่งน้ำหนักความคิดเห็น เป็น ๕ ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วยมาก เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

นักวิชาการมากมายหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทไว้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษา ค้นคว้า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ประมวลสรุปได้ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาท ไว้มากมายหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ยนต์ ชุ่มจิต กล่าวไว้ว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพของบุคคล ส่วนหน้าที่ หมายถึงกิจกรรมที่ต้องกระทำ บทบาทและหน้าที่มักจะใช้ควบคู่กัน^{๑๒}

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๑๓}

^{๑๑} Best, J.W., **Research in Education**, (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977), p. 169.

^{๑๒} ยนต์ ชุ่มจิต, **สังคมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓๘.

^{๑๓} งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๖.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคล ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกัน ตามบรรทัดฐานที่กำหนดไว้^{๓๔}

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คาดหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาท ที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้^{๓๕}

ไพบุลย์ ช่างเรียน กล่าวว่า บทบาทของบุคคลในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับสถานภาพที่ตนครองอยู่และคุณสมบัติของบุคคล ดังนั้น บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกตามลักษณะอุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มूलเหตุจูงใจ การอบรมเลี้ยงดู และความพอใจ^{๓๖}

ราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การทำตามบท การทำตามบทโดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู^{๓๗}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาได้ใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่างๆ ของสถานภาพก็แปลว่า เขาแสดงบทบาท^{๓๘}

ภิญโญ สาร กล่าวว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งซึ่งเป็นที่รับรู้ของสังคมโดยคนทั่วไปลงความเห็นว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นต้องกระทำสิ่งที่เรียกว่าบทบาทหน้าที่ ซึ่งกำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลผู้นั้นรับผิดชอบ รวมถึงหน้าที่หรือเงื่อนไขที่ต้องกระทำ และบรรดาสหิทธิต่างๆ ซึ่งได้มาพร้อมกับตำแหน่งนั้นด้วย สิทธิและหน้าที่ประจำตำแหน่งย่อมเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของตำแหน่งอื่นที่เกี่ยวข้องภายในสังคมเดียวกัน^{๓๙}

^{๓๔}จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

^{๓๕}ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓.

^{๓๖}ไพบุลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๒.

^{๓๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^{๓๘}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

^{๓๙}ภิญโญ สาร, บทบาทของศึกษานิเทศก์, (กรุงเทพมหานคร : กองวางแผน การศึกษา สำนักปลัดกระทรวงศึกษานิเทศก์, ๒๕๑๒), หน้า ๗.

สนธยา พลศรี กล่าวว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย บุคคลจะมีสถานภาพและบทบาทหลายสถานภาพและต่างกันไป เช่น เป็นพ่อ แม่ ลูก ครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ แพทย์ นักเรียน นักศึกษา นิสิต เป็นต้น^{๔๐}

สุพัตรา สุภาพ กล่าวว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือสั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้ บทบาทคือปฏิบัติตามหมอสั่ง^{๔๑}

อุทัย หิรัญโต กล่าวว่า บทบาท คือ หน้าที่ หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหมายของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในทางสังคมหนึ่ง ๆ บทบาทเป็นสิ่งที่กลุ่ม หรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียวกัน^{๔๒}

เลวินสัน (Levinson) ได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาทไว้ ๓ ประการ พอสรุปได้ดังนี้^{๔๓}

๑) บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหมาย ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดไว้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการซึ่งบังถึงหน้าที่อันควรกระทำ

๒) บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คาดคะเนและกระทำเพื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ

๓) บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นนั่นเอง

เดวิด (David) กล่าวว่า บทบาทเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบ และการที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใด จะต้องมียุทธศาสตร์หน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับ

^{๔๐} สนธยา พลศรี, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^{๔๑} สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^{๔๒} อุทัย หิรัญโต, **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

^{๔๓} Levinson, D.J., **Role Personality and Social Structure**, (New York : The Maemil, 1964), p. 11.

ตำแหน่งเสมอ บทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง^{๔๔}

ซาร์บีน (Sarbin) กล่าวว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งใดก็ตาม ที่มีอาศัยการคาดคะเนว่าผู้อื่นหวังที่จะเห็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรปฏิบัติเช่นไร เป็นแนวทาง ส่วนมากมักจะสังเกตผู้ดำรงตำแหน่งอื่น แล้วมากำหนดบทบาทของตนเอง การคาดคะเนว่าผู้อื่นต้องการให้ตนทำอะไร ไม่จำเป็นต้องตรงตามลักษณะงานและภาระหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ^{๔๕}

สรุปได้ว่า คำว่า บทบาท ตำแหน่ง หรือหน้าที่ และสถานภาพ นั้นเป็นสิ่งที่มาคู่กับการเกิดมาเป็นมนุษย์ ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็นการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคล แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะทำตามหน้าที่หรือบทบาทของสถานภาพที่ตนกำลังเป็นอยู่ในขณะนั้นมากน้อยเพียงใด และในการแสดงบทบาทใดก็จะมี ความคาดหวังที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระทำนั้น ซึ่งอาจเป็นความคาดหวังของตัวบุคคลเองหรือที่คาดหวังโดยกลุ่มหรือสังคมเพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ และแต่ละบุคคลก็อาจมีหลากหลายบทบาทได้ในเวลาเดียวกัน

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ประเภทของบทบาท ไว้มากมายหลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ไวรัช เจียมบรรจง ได้แยกประเภทของบทบาทในสังคมทั่วไปไว้ ๕ ประเภท คือ^{๔๖}

- ๑) บทบาทตามเพศและวัย เช่น บทบาทของผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก ผู้ใหญ่ เป็นต้น
- ๒) บทบาททางอาชีพ เช่น บทบาทของคณบดีของ อาจารย์ ทนายความ เป็นต้น
- ๓) บทบาททางบ้าน เช่น ลูก พ่อ แม่ เป็นต้น
- ๔) บทบาทในกลุ่มเพื่อน
- ๕) บทบาทของกลุ่มที่มีความสนใจคล้ายกัน เช่น บทบาทของสมาชิกในกลุ่มชมรมต่างๆ เป็นต้น

^{๔๔}David, K, **Human Relation at Work**, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1962), p. 45.

^{๔๕}Sarbin, T.R., "**Role Theory**" **Handbook of Psychology**, (New York : Addison Wesley Publishing Company, 1975), p. 72.

^{๔๖}ไวรัช เจียมบรรจง, **จิตสังคมวิทยา เล่ม ๒**, (นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๙.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้แยกลักษณะบทบาทเป็น ๓ ประการ คือ^{๔๗}

๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้มีสถานภาพหนึ่ง ๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นก็ได้

๒) บทบาทที่บุคคลควรเข้าใจ เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ ที่คาดคิดด้วยตนเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ทัศนคติ บุคลิกภาพ ประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล

๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้น สถานการณ์ดังกล่าวอาจเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคม เช่น การกอดตัวของกลุ่มต่าง ๆ และบทบาทที่กระทำจริงอาจสอดคล้อง หรือ ไม่สอดคล้องกับบทบาทในอุดมคติหรือบทบาทที่บุคคลรับรู้ก็ได้

สุดา ภิรมย์แก้ว ที่ได้จำแนกประเภทของบทบาทเป็น ๓ ด้าน คือ^{๔๘}

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้มีสถานภาพนั้น ๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ รวมถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓) บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทมีความแตกต่างกันไป

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้แยกประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท คือ^{๔๙}

๑) บทบาทตามใบสั่ง บทบาทประเภทนี้มุ่งเฟื่องเลี้ยงที่การปฏิบัติตามความคาดหวังของแต่ละสถานภาพ ตัวตนและทักษะในการแสดงบทบาทมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับ ความคาดหวังของสถานภาพนั้น ๆ การวิเคราะห์บทบาทประเภทนี้เน้นตรงระดับการยอมปฏิบัติตามความคาดหวังของตำแหน่งที่บุคคลเข้าครอบครอง

๒) บทบาทตามใจ บทบาทประเภทที่สองเฟื่องไปยังจุดที่ว่าความคาดหวังต่าง ๆ จะต้องผ่านอัตรา หรือตัวตนเสียก่อนแล้วจึงมีการปฏิบัติ ขณะที่ผ่านตัวตนนี้เอง ตัวตน ก็จะ

^{๔๗} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, หน้า ๓๗-๓๘.

^{๔๘} สุดา ภิรมย์แก้ว, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๖๓.

^{๔๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น, หน้า ๑๓๙.

กลั่นกรองพินิจพิจารณา เลือกรสร ลดทอน พลิกแพลงความคาดหวังนั้นๆ ให้เหมาะกับตน จุดสนใจของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่แบบหรือสไตล์ของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

๓) บทบาทจริง บทบาทประเภทนี้คือ พฤติกรรมจริงของปัจเจกชนหลังผ่านขั้นตอน ๒ ขั้นตอนข้างต้นมาแล้ว หากจะดูพฤติกรรมเปิดเผยก็จะดูความซับซ้อนหรือโครงข่ายเชื่อมโยงของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้เห็น ถ้าเพ่งไปที่บทบาทเปิดเผยจุดการวิเคราะห์ก็จะพุ่งตัวความคาดหวังหรือการตีความความคาดหวังตามสถานภาพนั้น

อรุณ รักรธรรม ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๕๐}

๑) บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๒) บทบาทที่ถูกระบุ (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๓) บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้นๆ

เดโช สวานานนท์ กล่าวว่า บทบาทอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่^{๕๑}

๑) บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามที่แน่นอนตายตัว ยืดหยุ่นไม่ได้เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรีเป็นต้น

๒) บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดาแสดงได้ดีถึงฐานะของบิดา แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจแปรผันได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคน

วินิจ เกตุขำ และคำเพชร จิตรศุภสกุล ได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ^{๕๒}

๑) บทบาทที่เข้ากันได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาทที่แสดงออกมาแล้วไม่ขัดกับความรู้สึกของตนเอง และไม่ผิดไปจากความหมายของสังคมที่กำหนดว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร

^{๕๐}อรุณ รักรธรรม, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๖.

^{๕๑}เดโช สวานานนท์, การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๕๒}วินิจ เกตุขำ และคำเพชร จิตรศุภสกุล, กระบวนการกลุ่ม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๓

๒) บทบาทที่เข้ากันไม่ได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาท ที่แสดงออกมาแล้วขัดกับความรูสึกของตนเอง และผิดไปจากความหมายที่สังคมกำหนดว่าเขาคควรมีบทบาทอย่างไร

เพอร์วิน (Pervin) ได้กล่าวถึง บทบาทในลักษณะของกระบวนการแสดงบทบาท ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ^{๕๓}

๑) บทบาทที่คาดหวัง (Role Expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่น หรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กรหรือกลุ่มสังคม คาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่งอยู่

๒) มโนทัศน์ของบทบาท (Role Conception) คือ การที่บุคคลมองเห็นบทบาทตามการรับรู้ของตนเอง (Perceived Role) ว่าตนเองจะมีบทบาทหรือพฤติกรรมอย่างไร ทั้งนี้การรับรู้บทบาท (Role Perception) และความคาดหวังต่อบทบาทของตนเอง (Role Expectation) ซึ่งทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน

๓) การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม (บทบาทในอุดมคติ) การรับรู้บทบาทและความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาทตนเอง

๔) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระดับของการยอมรับบทบาทของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่

สรุปได้ว่า จากการที่นักวิชาการได้แบ่งประเภทของบทบาทออกเป็นจำนวนต่างๆ ที่ไม่เท่ากัน คือ ๕ ประเภท ๓ ประเภท หรือ เพียง ๒ ประเภท ก็ล้วนแต่เป็นการแบ่งแยกตามลักษณะหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องปฏิบัติและแสดงออกมาตามที่ได้ถูกกำหนดไว้ โดยสถานภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ ความสัมพันธ์ สังคม และกฎหมาย เป็นต้น

^{๕๓}Pervin, A. L., **Personality Theory and Research 1989**, (New York : John Wiley, 1989), p. 146.

๒.๒.๓ ทฤษฎีบทบาท

นักวิชาการ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีบทบาท ผู้ศึกษาจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้สรุป ทฤษฎีบทบาท ไว้ ดังต่อไปนี้^{๕๔}

ทฤษฎีบทบาทของราล์ฟ ลินตัน (Ralp Linton's Role Theory) ได้กล่าวว่า ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นผู้กำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์

ทฤษฎีบทบาทของโฮมันน์ (Homann's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเป็นนักเรียนเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น

ทฤษฎีบทบาทของพาร์สันส์ (Parson's Role Theory) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น บุคคลมีเพื่อนมากก็ต้องแสดงบทบาทมากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ทฤษฎีบทบาทของเมอร์ตัน (Merton's Role Theory) ได้กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนจะต้องมีตำแหน่งและบทบาทควบคู่กันไปซึ่งไม่เหมือนกัน บทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะของสังคมที่เขาสังกัดอยู่ ตลอดจนลักษณะของบุคคลในสังคมนั้น

ทฤษฎีบทบาทของกู๊ด (Good's Role Theory) ได้กล่าวว่า บทบาท คือแบบแผนของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแต่ละบุคคลและบทบาทดังกล่าวควรเป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีบทบาทของกัสกิน (Guskin's Role Theory) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนคือผลที่ได้จากตำแหน่งทางสังคมของเขานั้นเอง และทฤษฎีบทบาทจัดเป็นข้อตกลงประการแรกที่สถาบันต่างๆ ในสังคมคาดหวังว่าบุคคลที่ได้รับตำแหน่งต่างๆ ควรปฏิบัติอย่างไร

มีด (Mead) ได้มีทัศนะเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาทไว้ว่า ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีย่อยของทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะของปัจเจกชน (Individual) ผลของตัวเชื่อมระหว่างสังคมและมนุษย์ก็คือบทบาทนั่นเอง ทฤษฎีบทบาทมองสังคมมนุษย์เป็นโครงข่าย (Network) ของตำแหน่งทางสังคม (Positions) หรือสถานภาพ (Status) โดยมีปัจเจกชนเป็นผู้แสดงบทบาท ทั้งนี้ ไม่ว่าตำแหน่งแต่ละตำแหน่งหรือกลุ่มสังคมอันประกอบไปด้วยตำแหน่งทางสังคมจำนวนหนึ่ง ล้วนแต่จะมีความคาดหวังจากสังคม เป็นกรอบให้ผู้ดำรงตำแหน่งแสดง หรืออาจกล่าวอีก

^{๕๔}สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **ทฤษฎีและการปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๗), หน้า ๖๙-๗๑.

ทฤษฎีหนึ่งว่า สังคมมนุษย์ก็คือโรงละคร มนุษย์แต่ละคนก็คือตัวแสดง ที่มีบทบาทแน่ชัด สำหรับแสดง ตัวละครมีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์ในสังคมต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม พร้อมปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ที่ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่างๆ (Generalized Others)^{๕๕}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีบทบาท คือ การปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมตามสถานภาพของบุคคลที่เป็นอยู่ในขณะนั้น และความสัมพันธ์ ตลอดจนความคาดหวังจากสังคมก็มีผลต่อการปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นด้วย

๒.๒.๔ ความสำคัญของบทบาท

นักวิชาการ กล่าวถึง ความสำคัญของบทบาท ไว้วพอสมควร ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

สมพงษ์ เกษมสิน กล่าวว่า บทบาทมีความสำคัญในการใช้เป็นแนวในการให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่จากบทบาทของสมาชิกแต่ละคนได้สามารถแยกสมาชิกกลุ่มออกจากผู้มีได้เป็นสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งอาจทำให้เกิดมีการบังคับให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองด้วย^{๕๖}

ภิญโญ สาร กล่าวว่า ความสำคัญของบทบาท ว่า เป็นสิ่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่ง ได้รับความคาดหวังให้เขาทำบทบาทที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นครองอยู่ และหมายความรวมถึงหน้าที่ หรือเงื่อนไขที่บุคคลนั้นครองอยู่^{๕๗}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของบทบาท เกิดจากบทบาทเป็นตัวกำหนดหน้าที่ของบุคคล บทบาทจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจแนวทางในการแสดงพฤติกรรมของตนเอง และสามารถเข้าใจถึงการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น และสามารถจัดระเบียบสำหรับการอยู่ร่วมกันได้

^{๕๕} Mead, G.H., **Sociology : Themes and Perspectives**, 3rd ed, (London : Unwin Hyman Limited, 1990), p. 789.

^{๕๖} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๔.

^{๕๗} ภิญโญ สาร, การบริหารบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕๙.

๒.๒.๕ ปัจจัยการแสดงบทบาท

นักวิชาการ กล่าวถึง ปัจจัยการแสดงบทบาท ผู้วิจัยจึงได้นำมาประกอบการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

วีรพันธ์ พวงเพชร ได้จำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดบทบาท ไว้ดังนี้^{๕๔}

๑) อายุ เป็นตัวกำหนดบทบาทที่สำคัญ เพราะคนที่มีอายุต่างกันจะมีบทบาท ไม่เหมือนกัน เช่น คล้อยตามสังคมที่เปลี่ยนไป พอสรุปได้ ๘ ประการ คือ ต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ, นำปัญหาสังคมมาสอนให้รู้จักอยู่รอดและไม่เป็นปัญหาสังคม, ต้องฝึกฝนตนเองและผู้อื่นให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี, ต้องเข้าใจและปลูกฝังค่านิยมในเอกลักษณ์ไทย, ต้องฝึกฝนทักษะในการทำงานและสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน, ต้องปลูกฝังและส่งเสริมประชาธิปไตยที่ถูกต้อง, ต้องฝึกฝนการใช้ความคิดและวิจารณ์ญาณของตนเอง และจัดสิ่งแวดล้อมที่ให้ผลทางการศึกษา

๒) เพศ หญิงและชายจะมีบทบาทที่แตกต่างกันออกไปตามสังคมกำหนด

๓) อาชีพ คนแต่ละอาชีพจะมีบทบาทแตกต่างกัน พระสงฆ์มีบทบาทหนึ่ง ตำรวจมีบทบาทหนึ่ง พ่อค้ามีบทบาทหนึ่ง

๔) ฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน จะมีบทบาทต่างกัน เช่น คนรวยกับคนจน พ่อค้าที่ร่ำรวยกับชาวนาที่ยากจน หรือสังคมที่แบ่งชั้นวรรณะ เป็นต้น

๕) ตำแหน่งในครอบครัว ในครอบครัวลูกมีบทบาทต่างจากพ่อแม่ พี่จะมีบทบาทต่างจากน้อง เป็นต้น

๖) พิธีการต่างๆ ผู้ที่เข้าร่วมพิธีการจะถูกพิธีการนั้นๆ กำหนดบทบาทของตนเองไว้ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีการทางศาสนา เป็นต้น

๗) บุคลิกภาพแต่ละบุคลิกภาพ จะมีผลต่อการแสดงบทบาทของบุคคลมาก โดยบุคคลจะเลือกแสดงบทบาทตรงกับบุคลิกภาพของตนเอง จะไม่แสดงบทบาทที่ตนไม่ถนัด

๘) บทบาทภายในกลุ่ม สมาชิกภายในกลุ่มจะมีบทบาทแตกต่างกันไป เช่น บทบาท ของผู้นำ บทบาทของเลขานุการ บทบาทของประชาสัมพันธ์ หรือบทบาทของสมาชิก เป็นต้น

สรุปได้ว่า ปัจจัยการแสดงบทบาท เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดบทบาทของบุคคล กล่าวคือ ในการแสดงบทบาทหรือการกระทำใดๆ ของบุคคล ย่อมมีเหตุผลในการเลือกแสดงบทบาทหรือเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นแฝงอยู่ด้วย และเหตุผลนั้นก็อาจมีได้เกิดจากองค์ประกอบหรือปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่อาจเกิดจากองค์ประกอบหลายๆ องค์ประกอบ หรือปัจจัยหลายๆ ปัจจัยร่วมกัน

^{๕๔}วีรพันธ์ พวงเพชร, บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔-๑๕.

๒.๑.๖ ความขัดแย้งทางบทบาท

บทบาทมีความสัมพันธ์กับสถานภาพเป็นอย่างยิ่ง บุคคลมีสถานภาพและบทบาทหลายอย่างในเวลาเดียวกันและถูกคาดหวังให้แสดงบทบาทต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น บุคคลที่มีบทบาทเป็นพ่อ ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทเป็นครูด้วย เป็นต้น คนหนึ่งต้องการให้แสดงอย่างหนึ่ง ในขณะที่คนหนึ่งหวังให้แสดงไปอีกอย่างหนึ่ง ความคาดหวังเหล่านั้นไม่เป็นไปในทางเดียวกัน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายความขัดแย้งทางบทบาทไว้ต่างๆ กัน คือ

๑) ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกัน อันบุคคลผู้แสดงจะต้องแสดงออก ไม่ว่าจะรับรู้ความขัดแย้งหรือไม่ก็ตาม

๒) ความขัดแย้งทางบทบาท แสดงถึงสถานการณ์ที่ผู้แสดงรับทราบถึงความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกัน

๓) ความขัดแย้งทางบทบาท ระบุว่าผู้แสดงต้องแสดงออก ต่อความคาดหวัง ที่ขัดแย้ง อันเกิดจากสถานภาพ ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้นในเวลาเดียวกัน

๔) บางคนจำกัดความขัดแย้งทางบทบาทไว้ว่า แค่สถานการณ์ที่ผู้แสดงออก แสดงต่อความคาดหวัง หรือเป็นข้อตกลงตามกฎหมาย (ข้อบังคับที่คนอื่นทำให้ไม่ได้) อันขัดแย้งกัน

ความขัดแย้งทางบทบาท แยกได้เป็น ๒ ชนิด คือ

๑) ความขัดแย้งระหว่างบทบาท (Conflict between Roles) บทบาท ๒ อย่าง หรือมากกว่านั้น อาจจะถูกกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ที่ขัดแย้งกัน เช่น ภรรยาที่เป็นลูกจ้างพบว่า ความต้องการของงานมีความขัดแย้งกับหน้าที่ในบ้าน ตำรวจบางครั้งก็ต้องเลือกระหว่างหน้าที่กับจับกุมเพื่อน

๒) ความขัดแย้งในบทบาทเดียว (Conflict within a Single Role) เป็นความขัดแย้งที่เป็นโครงสร้าง (เกิดอยู่ภายใน) เช่น ในหมู่พระภิกษุณีกายคาชอลิก ความขัดแย้งระหว่างการศึกษาปฏิบัติธรรมจรรยากับความปรารถนาแต่งงาน เป็นมูลเหตุสำคัญของความตึงเครียดทางบทบาท

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางบทบาท อาจจะทำได้ด้วยวิธีการหลีกเลี่ยงการมีหลาย ๆ สถานภาพ และหลาย ๆ บทบาทในเวลาเดียวกัน แต่วิธีการเช่นนี้ก็เป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง เพราะโดยส่วนมาก คนเรามักมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ที่จะทำให้เกิดต้องแสดงบทบาทต่างๆ กันอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่า ความขัดแย้งทางบทบาท เกิดจากการที่บุคคลต้องรับบทบาทมากกว่าหนึ่งบทบาทในเวลาเดียวกัน และบุคคลนั้นต้องกระทำหน้าที่ต่อบทบาทแต่ละอย่างนั้นไม่สอดคล้องกัน ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหานี้คือต้องหลีกเลี่ยงการมีหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน แต่ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษาไทย

๒.๓.๑ บทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย

บทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย เป็นความเกี่ยวพันกันระหว่างพระพุทธศาสนา กับสังคมไทยที่มีมาแต่โบราณกาล และมีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

พระพุทธศาสนา วัด และพระสงฆ์มีความผูกพันกับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยมาช้านาน ถึงแม้ในปัจจุบันสำหรับสังคมเมืองหลวงผู้คนห่างเหินจากวัดมากขึ้น แต่ก็ยังมีวัดอยู่มากมาย มีประชาชนทำบุญตักบาตรกันอยู่ทุกวัน สำหรับในชนบทนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์และประชาชนยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก อาจกล่าวได้ว่า วัดและพระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย ซึ่งมีผู้รู้หลายท่านได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

พระมหาประยูร ปยุตโต กล่าวว่า วัดเป็นศูนย์กลางของสังคมเป็น ศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด เป็นศูนย์กลางร่วมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือกัน เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านนี้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกร่วมกันของพระสงฆ์ว่าเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่าง ๆ ทุกอย่างเหนือกว่าประชาชนทั่วไป สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคง ปัจจัย ๓ อย่างที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละ บำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์ประชาชนไว้ว่า งานสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง คือ งานสงเคราะห์จิตใจเป็นหลัก ส่วนงานสงเคราะห์ทางวัตถุมีโดยทางอ้อมด้วยการแนะนำ ชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของมาบริจาคแบ่งปันกัน แต่เป็นกิจกรรมชั่วคราว ส่วนการสงเคราะห์ทางจิตใจที่พระสงฆ์ทำได้คือ

๑. การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ
๒. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างตลอดจนสามารถที่จะทำให้วัดสงบร่มรื่นเป็นองค์ประกอบที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจ
๓. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านต่าง ๆ เช่น ทางวิชาการในสังคมชนบทที่กำลังพัฒนา พระซึ่งเป็นผู้นำในท้องถิ่น พระจะเป็นผู้นำ ซึ่งชี้ช่องทางเสนอแนะให้มีความคิดริเริ่ม เป็นศูนย์รวมชักชวนประชาชนมาทำงาน ตลอดจนอาจเป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้ ถ้าพระมีความรู้มีโอกาสเตรียมพร้อม จะเป็นการให้ความอบอุ่นใจแก่ประชาชนได้
๔. การสงเคราะห์บำรุงขวัญ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อเป็นสิ่งปลอบประโลมจิตใจ^{๕๔}

^{๕๔} พระมหาประยูร ปยุตโต, สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๑๓), หน้า ๔๓.

สมพร เทพสิทธา กล่าวว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาท ดังนี้คือ

๑. เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา พระสงฆ์ควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนา ให้สามารถมีชีวิตอย่างมีความสุข มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง

๒. เป็นตัวอย่างแห่งความดี ให้เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนที่จะประพฤติตาม

๓. พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการส่งเสริมและให้การศึกษาอบรมกุลบุตร กุลธิดา

๔. การสงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจ โดยยึดหลักธรรม การให้คำปรึกษาแนะนำ

๕. ช่วยแก้ไขปัญหามุมชน ^{๖๐}

จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์และวัดในสังคมปัจจุบันดังนี้

๑. พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้ปัญหาส่วนตัว และปัญหาสังคม อันเกิดจากการทะเลาะวิวาท ระหว่างสมาชิกในสังคมด้วยกัน

๒. สถาบันวัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาก็เป็นที่เรียนหนังสือ นอกจากนี้วัดยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและเด็กโดยทั่วไป

๓. วัดเป็นประจักษ์โรงพยาบาลให้รักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งที่เป็น โรคจิต และโรค ทางกาย

๔. วัดเป็นประจักษ์พิพิธภัณฑ์สถาน คือเป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณ อันล้ำค่า และมีประโยชน์ต่อการศึกษาทางวัฒนธรรมต่างๆ ของชาติ

๕. ศาลาวัดบางครั้งถูกใช้เป็นที่ประชุมราษฎรเพื่อจะได้รับข่าวสารต่าง ๆ

๖. วัดเป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะถือเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นที่ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

๗. วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน และคนไร้ที่พำนักพักพิง อีกทั้งยังเป็นหอพักให้แก่นักศึกษาทั่วไป ^{๖๑}

^{๖๐}สมพร เทพสิทธา,การพัฒนาเศรษฐกิจกับบทบาทของพระพุทธศาสนา”(กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์,๒๕๒๔), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๖๑}จางง์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๕ - ๑๕๒.

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์กับชุมชน ไว้ดังนี้คือ

๑. เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้าน ส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่ และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

๓. เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกยารักษาผู้เจ็บป่วย

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน

๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ

๘. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์

๙. เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดและขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ

๑๐. เป็นศูนย์กลางการปกครองที่กำหนดหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ^{๒๒}

รัชนิกร เศรษฐโช กล่าวถึงบทบาทที่เด่นและสำคัญของ พระสงฆ์ในชนบทไทย สรุปไว้ดังนี้คือ

๑. พระสงฆ์ ทำหน้าที่สั่งสอนธรรม และส่งเสริมชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ

๒. ภิกษุอาวุโส หรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอมและ บางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย

พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว

พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตนเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า

^{๒๒}พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕ – ๒๐๖.

พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐ โบกปูน ช่างปรับปรุงการเกษตร เป็นต้น และในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ได้เรียนรู้วิธีการสาธารณสุข แล้วนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนให้รู้จัก การสร้างบ่อน้ำ การสร้างและใช้ส้วมซึม ตลอดจนรู้ถึงหลักการสาธารณสุข

พระสงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้าน โดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

พระสงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ พระสงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือดร้อน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูตและพระธรรมจาริก ซึ่งไปเผยแพร่หลักธรรมแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำไร่เลื่อนลอย และหันมานับถือพุทธศาสนา^{๖๓}

ประเวศ วะสี ได้เสนอ “บทบาทของพระสงฆ์และวัด” ไว้ดังนี้

๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชก็คือ เพื่อการเรียนรู้ ดังนั้นสงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ ๆ คือ

๑.๑ การเรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติ และปฏิบัติ

๑.๒ การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน

๑.๓ การเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจผู้คน ให้จับใจผู้คน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องที่ต้องคำนึงกำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

๓. การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอ และส่งผลให้สถาบันอื่น ๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน ยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทาง

^{๖๓} รัชนีกร เศรษฐโชติ, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๒๔๖-๒๔๗.

ปัญญา และศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่าง ๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่า ความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร ขอบเขตแค่ไหน มีที่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกระแสใหม่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงควรต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไข ให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลง พระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป^{๖๔}

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรเป็นไปในอนาคตอันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนว่าควรประกอบด้วย

๑. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชน ในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และประหยัด

๒. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด

๓. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด

๔. บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษา และศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรมในท้องถิ่น

๕. บทบาทในการเป็นสถานที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน

๖. บทบาทในการให้การสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด

๗. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือการเกษตร^{๖๕}

^{๖๔}ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

^{๖๕}กิริติ ศรีวิเชียร, อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังคมวัด ในการแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๑ - ๑๑๓.

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ดังกล่าวพบว่า บทบาทของพระสงฆ์มี ๒ ด้าน คือ บทบาทที่เกี่ยวกับกิจวัตรในการประพฤติปฏิบัติตน ด้านการศึกษาธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญและการปฏิบัติ สมณะ วิปัสสนา ทั้งต่อตนเองและต่อประชาชน อีกบทบาทคือ พระสงฆ์จะต้องอบรมสั่งสอนโดยการแสดงธรรม สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน จัดฝึกอบรม เข้าค่ายคุณธรรม การแนะนำ การให้คำปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาและการแสดงธรรม

๒.๓.๒ พระพุทธศาสนากับการศึกษาของไทย

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ทำหน้าที่พัฒนาการศึกษาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างกว้างขวางและได้ผล ทั้งนี้เพราะตามประเพณีและวัฒนธรรมไทย โดยทั่วไป พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นครูของเด็กวัดและเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีประพฤติชอบอันควรแก่การเคารพกราบไหว้ของสังคมชาวพุทธ พระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ในพุทธศาสนา เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม จริยธรรม และการประกอบอาชีพการงาน เป็นต้น แก่ประชาชนทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ หลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำหลักธรรมดังกล่าวมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ ประสบความสุข ความเจริญและเลือกประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นได้ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีเวลาว่างมากกว่าฆราวาส เพราะไม่จำเป็นต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีวิตหรือ มีภาระความรับผิดชอบในการดำรงชีวิตและอาชีพการงาน เมื่อว่างจากสมณกิจ เช่น การบิณฑบาต การสวดมนต์และการทบทวนข้อธรรม เป็นต้น พระสงฆ์ก็สามารถใช้เวลาเพื่อช่วยเหลือฆราวาสในด้านต่างๆ ได้ปัจจุบันพระสงฆ์ได้ให้การศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของฆราวาสในรูปของพระธรรมทูต พระธรรมจาริกและเป็นผู้สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย การศึกษาของไทยได้เริ่มพัฒนาขึ้นทัดเทียมอารยประเทศตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ พระองค์ทรงให้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นในวัดโดยถือตาม ประเพณีนิยมของราษฎรที่มักส่งบุตรหลานไปศึกษาเล่าเรียนกับพระสงฆ์ในวัดกันอยู่เสมอ นอกจากนั้นวัดมักตั้งอยู่ในเขตชุมชน สะดวกต่อการเดินทางไปศึกษาเล่าเรียน โรงเรียนวัดแห่งแรกที่ทรงจัดตั้งขึ้นคือโรงเรียนวัดมหรณพาราม^{๖๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่าหากจัดการศึกษาในฐานะที่เป็นธรรมะ จัด ธรรมะให้เป็นระบบการศึกษาแล้ว มนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงอยู่เหนือปัญหา ทั้งปวง หลัก การศึกษาในทางพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี ๓ ประการ ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับ เรื่องศีล การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสมาธิและการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปัญญา ระบบการศึกษาของ

^{๖๖}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, ประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔.), หน้า ๑๒๕.

พระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ประการนี้ หากเราศึกษาให้เข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว จะสามารถเอาไปประยุกต์เข้ากับการศึกษาได้ทุกแขนง พระพุทธศาสนาถูกจัดเป็นวิชาสำหรับเรียนรู้โดยสถานะหลัก ๒ อย่าง คือ ในฐานะที่เป็นระบบจริยธรรมสำหรับประชาชนส่วนใหญ่หรือเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมของประชากรแทบทั้งหมดของประเทศและในฐานะที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของวัฒนธรรมไทยทั้งในด้านวัตถุธรรมและในด้านนามธรรมซึ่งมีอิทธิพลครอบคลุมมากที่สุดอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคม ลักษณะของสังคมไทยหากมองในแง่พระพุทธศาสนาแล้วจะพบว่าด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนาทำให้สังคมไทยมีลักษณะ ดังนี้

๑. เป็นสังคมที่มีความกรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน
๒. เป็นสังคมที่ไม่มีชนชั้นตายตัว เพราะเชื่อในหลักของกรรมว่า คนอาจได้รับผลดีหรือชั่วตามกรรม ไม่ว่าจะอยู่ชนชั้นใดก็ตาม
๓. เป็นสังคมกสิกรรม เพราะไม่นิยมประกอบอาชีพที่ผิดหลักธรรมซึ่งพระพุทธศาสนาห้ามไว้ ๕ ประการ คือ คำอาวุธ คำมนุษย์ คำขายสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร คำน้ำเมา คำยาพิษ

๔. เป็นสังคมที่มีความคิดกว้างขวาง เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมสากล ยอมรับความคิดของชนกลุ่มอื่นๆ^{๖๗}

เมื่อคนไทยจัดการศึกษาขึ้นการศึกษาของไทยก็เกิดขึ้นในสังคมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสิ่งที่คนไทยสมัยแรกๆ เรียนจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น พื้นฐานประการแรกของการศึกษาของไทยนั้นคือพื้นฐานทางปรัชญาหรือความมุ่งหมายอันสูงสุดของการศึกษาซึ่งเป็นปรัชญาที่เน้นเอกลักษณ์ของสังคมไทยและเน้นของหมู่บ้านคู่มือง คือพระพุทธศาสนานั้นเอง พื้นฐานทางจิตวิทยาซึ่งเป็นเรื่องของตัวผู้เรียนเป็นสำคัญก็สามารถศึกษาและนำความรู้จากพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาจิตใจได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่า พื้นฐานของการศึกษาทั้งในด้านปรัชญา สังคมวิทยา จิตวิทยาที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางเพื่อจัดการศึกษาของไทยเรานั้นมีอยู่อย่างพร้อมมูลบริบูรณ์ในพระพุทธศาสนา

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ศาสนาและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗๗ - ๒๘๓.

๒.๓.๓ ความหมายของการศึกษาตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “การศึกษา” ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ติศึกษา” ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า “สิกขา” แปลว่า ทำให้แห้ง หมายถึงการทำกิเลส หรือสิ่งชั่วร้ายให้หายไป ตามรูปศัพท์แล้ว อาจแยกออกพิจารณาตามแนวพระพุทธศาสนาได้ ๒ ความหมายคือ^{๖๕}

๑. หมายถึง เครื่องมือให้มองเห็นตัวเอง (สยัม เตน อิภุชตีติ สิกขา : Self evidence) คือการเข้าใจคุณภาพของตัวเอง รู้ว่าตัวเองมีพลัง มีศักยภาพแต่ไหนเพียงไร มีความสามารถอย่างไร และควรใช้อย่างไร เป็นต้น ซึ่งก็คือ การรู้ตนเองในทุก ๆ ด้าน เช่น ในการประกอบอาชีพ ต้องรู้ว่าตัวเองมีความรู้ ความถนัด ความสามารถในด้านใดก็ประกอบอาชีพในด้านนั้น เป็นต้น การมองเห็นตัวเองนี้ จะทำให้มนุษย์รู้จักตัวเอง และสามารถนำตัวเองเข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม หน้าที่ของการศึกษาตามความหมายนี้ คือ การช่วยให้ค้นพบตัวเอง

๒. หมายถึง เครื่องมือทำให้มองเห็นความจริง (สจฺจํ เตน อิภุชตีติ สิกขา : Self realization) คือ มีความเข้าใจในสภาพของตนเองและสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน หรือการมองเห็นความจริงตามความเป็นจริง

จะเห็นว่า พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์พยายามเข้าใจธรรมชาติให้มากที่สุด ทั้งธรรมชาติที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์เองและธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ หรือที่ไปสัมพันธ์เข้า อย่างเช่น คำสอนเรื่อง ยถาภูตญาณ คือ การรู้ตามที่มันเป็น ได้แก่ตัวธรรมชาติจริง ๆ นั้นเอง หรือแม้แต่คำว่า “ตถาคต” ก็แปลว่า ผู้ไปอย่างนั้น คือ การไปตามที่มันเป็นไปหรือตามธรรมชาตินั่นเอง ดังนั้น ธาตุแห่งการรู้ (พุทธภาวะ) ก็คือ ธรรมชาตินั้นเอง

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้คำนิยามการศึกษาไว้ว่า “คำว่า สิกขา หมายความว่า วิชฺโช ปาทาน คือ การถือเอาได้ซึ่งวิชา” และคำว่า วิชา นั้น ไม่ได้มีความหมายตามวิชาที่เข้าใจกัน หากแต่เป็นวิชา ที่มีความหมายทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สามารถดับทุกข์ได้ เป็นหัวใจสำคัญและเป็นความหมายที่สูงสุดของการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา เรียกว่าเป็นความรู้หรือวิชา ในระดับวิชา ๓ หรือญาณ ๓ คือ^{๖๖}

- (๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ สามารถระลึกชาติปางหลังได้
- (๒) จุตูปปาตญาณ มองเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ได้
- (๓) อาสวักขยญาณ ทำอัสวะให้สิ้นได้

^{๖๕} สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับหลักการศึกษาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : นีลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๓.

^{๖๖} พุทธทาสภิกขุ, **การศึกษามบูรณแบบ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๑๘), หน้า ๒๓ - ๓๓.

พุทธทาสภิกขุ ได้แบ่งจำแนกการศึกษาออกเป็น ๒ ประเภทตามลักษณะการศึกษาที่มีอยู่ทั่วโลก คือ

๑. การศึกษาที่เป็นทาสของกิเลส คือ

การศึกษาที่เป็นไปตามอำนาจแห่งกิเลสของคนจัดการศึกษา หรือคนที่ศึกษาเอง ก็ศึกษาตามใจชอบตามกิเลสของตนเอง บางทีก็กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวเพราะการศึกษานั้นเอง^{๗๐} เช่น บ้าวุฒิ บ้าสถาบัน บ้าเกียรติยศ เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เป็นต้นว่า ทำให้เกิดการวัดคุณค่าของมนุษย์ด้วยการกิน ด้วยการศึกษา ก่อให้เกิดชนชั้นในสังคม มีการดูถูกเหยียดหยามกัน การศึกษาในลักษณะที่วุ่นวายนี้ จึงเป็นไปเพื่อสร้างปัญหามากกว่าเพื่อแก้ปัญหา หรือเป็นไปเพื่อสร้างปัญหามากกว่าสร้างภูมิปัญญา^{๗๑}

๒. การศึกษาที่ไม่เป็นทาสของกิเลส คือ

การศึกษาที่สอนให้คนรู้จักบังคับกิเลส บังคับตัว ไม่เห็นแก่ตัว เป็นสุภาพบุรุษที่ไม่มีความเลวทรามในการประพฤติปฏิบัติ^{๗๒} เป็นการศึกษาเพื่อยกระดับจิตของมนุษย์ให้สูงขึ้น คือต้องอยู่ในระดับที่ฝึกแล้ว เป็นระดับที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำสุดของของผู้มีจิตใจสูง ไม่อยู่ในระดับการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นระดับธรรมดาและเป็นเพียงการรู้ตามตำราเท่านั้น นอกเหนือจากนั้นต้องพัฒนาจิตใจไปสู่ขั้นที่ละความเห็นแก่ตัว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือ มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่มนุษย์ควรจะได้

พุทธทาสภิกขุ ยังกล่าวอีกว่า “การศึกษา คือ การขจัดเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์” (Animal instinct) หมายถึง การทำลายเสียซึ่งความรู้สึกที่เป็นคุณค่าขั้นต่ำ อันได้แก่ กิน กาม และเกียรติ หรือคุณสมบัติร่วมที่คนและสัตว์มีเหมือนกัน คือการกิน การสืบพันธุ์ การป้องกันอันตรายหรือการหนีภัย และการแสวงหาความเชื่อ เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ มิได้คัดค้านสิ่งเหล่านี้ แต่ท่านเสนอว่า ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นนั้น ควรให้ดำเนินไปในลักษณะเป็นทางสายกลาง การศึกษาตามแนวของท่านก็คือ การศึกษาที่สอนคนให้ทำอะไร ๆ เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น กินแต่พอดี (ไม่กักตุน ไม่กินทิ้งกินขว้าง ไม่กินคุณค่าเทียม) สืบพันธุ์แต่พอดี (สืบพันธุ์เพื่อสร้างมนุษย์ ไม่ใช่สนองตัณหา) เกียรติยศชื่อเสียง ก็ควรให้เกิดในลักษณะที่ดีงามและชอบธรรมและไม่ยึดติดในเกียรติยศชื่อเสียงนั้น เป็นต้น

การศึกษาตามแนวพุทธทาสภิกขุ จึงหมายถึง การสร้างให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ ให้เป็นผู้มีใจสูง จนพ้นจากอำนาจความเห็นแก่ตัว การศึกษาที่ถูกต้องตามแนวของ

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

^{๗๑} สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการศึกษาศาสตร์, หน้า ๑๖๐.

^{๗๒} พุทธทาสภิกขุ, การศึกษาสมบูรณ์แบบ, หน้า ๒๙ – ๓๐.

พุทธทาสภิกขุ ก็คือ การศึกษาที่ไม่เป็นไปเพื่อเพิ่มความเห็นแก่ตัวให้แก่มนุษย์ แต่ต้องลดความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ลงให้ได้มากที่สุด^{๗๓}

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับคำว่า “การศึกษา”

คำว่า “การศึกษา” หลายคนคงมีความเข้าใจตรงกันว่า เป็นเพียงการเล่าเรียนสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วยังไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดผลขึ้น ความหมายเช่นที่ว่านี้ เป็นความหมายที่คนไทยนำมาใช้คู่กับการปฏิบัติ ถ้าศึกษาก็หมายความว่า เล่าเรียน ยังไม่ได้ทำ เมื่อปฏิบัติก็คือนำเอาสิ่งที่ศึกษานั้นมาลงมือทำ ความเข้าใจดังกล่าวนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า เป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ท่านให้เหตุผลอธิบายเพิ่มเติมว่า คำว่า ศึกษา นั้น เดิมไม่ได้คู่กับการปฏิบัติ คำที่มาคู่กับปฏิบัติ ที่บอกว่าเป็นเพียงความรู้ที่เล่าเรียนรับฟังมานั้น เรียกว่า ปริยัติ คำที่คู่กับปฏิบัติ คือ ปฏิบัติ

การศึกษาเดิมนั้น มีความหมายกว้าง ตั้งแต่เรียนรู้ไปจนกระทั่งฝึกหัด ลงมือปฏิบัติ ฝึกหัดเพื่อทำให้เป็นและทั้งหมดตลอดกระบวนการนั้น เรียกว่า การศึกษา ท่านยังกล่าวอีกว่า อาจจะเป็นไปได้ว่า ในสมัยหลัง ๆ นี้ การศึกษาได้เน้นในด้านกรเล่าเรียนหนังสือ อ่านตำรา หรือคัมภีร์มากไป ความหมายของการศึกษาก็เลยแคบลง เหลือเป็นเพียงการเล่าเรียนตำราไป จึงเป็นได้แต่ปริยัติอย่างเดียว ซึ่งความจริงแล้ว คำว่า การศึกษานั้น มีความหมายครอบคลุมทั้งปริยัติและปฏิบัติ^{๗๔}

๒.๓.๔ เป้าหมายของการศึกษา

ในพระพุทธศาสนานั้น มุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มนุษย์นั้นมีเหตุผล มีสติปัญญา มีอารมณ์และมีร่างกาย ระบบการศึกษาที่มีเป้าหมายชัดเจนสมบูรณ์ จะต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทั้งในแง่ของสติปัญญา เหตุผล อารมณ์และร่างกายของผู้เรียน รวมถึงการดำเนินชีวิตร่วมกับสังคมของตนเองได้

สนิท ศรีสำแดง ได้ตั้งประเด็นเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ถึงเป้าหมายของการศึกษาจากมุมมองของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้^{๗๕}

๑. เป้าหมายด้านการดำรงชีพ (livelihood)

การดำรงชีพเป็นเรื่องสำคัญพื้นฐานที่พุทธศาสนา ได้ให้ความสำคัญในข้อนี้ ในฐานะเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ อันเป็นทางดำเนินชีวิตของอารยชน ได้แสดงหลักการดำเนินชีวิตว่า จะต้องเป็นสัมมาชีพ (สัมมาอาชีพะ) ไว้ในข้อที่ ๖ หลักนี้ส่งเสริมอาชีพ

^{๗๓} สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการศึกษ, หน้า ๑๕๙.

^{๗๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘), หน้า ๘ - ๙.

^{๗๕} สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการศึกษา, หน้า ๒ - ๙.

ถูกต้องทุกอย่าง และปฏิเสธอาชีพทุจริต (มิจฉาชีพ) ทั้งปวง รวมถึงอาชีพที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี เช่น การค้าขายที่มีขอบธรรม ๕ ประการ คือ ๑) คำอาวุธสงคราม ๒) คำมนุษย์ ๓) คำเนื้อสัตว์ ๔) คำของมีนเมา ๕) คำยาพิษ

๒. เป้าหมายด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ (Development of Personality)

การพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุล เป็นความจำเป็นต่อการครองชีวิตทั้งส่วนตัวและในทางสังคม ปราศจากเรื่องนี้ บุคคลไม่สามารถก่อให้เกิดความสุขแก่ตัวเองและไม่อาจประสบความสำเร็จในชีวิต พระพุทธศาสนาสอนหลักการพัฒนาบุคลิกภาพไว้อย่างดีเยี่ยม เช่น หลักสัปปริสธรรม ๗ ประการ หลักว่าด้วยอนุสัยที่เป็นสาเหตุให้แสดงพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนา เป็นเหตุให้เสียบุคลิกภาพ หลักว่าด้วยความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับบุคคลระดับต่าง ๆ (ทศ ๖) และหลักเวสัชชกรณธรรม ๕ เป็นต้น

๓. เป้าหมายด้านพัฒนาสติปัญญา (Intellectual Development)

มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นในด้านสติปัญญา ด้วยสติปัญญานี้เองทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาได้และใช้ความรู้เพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ สามารถปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้ พระพุทธศาสนามีคำสอนที่ส่งเสริมสติปัญญาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นสาขาปัญญา นิปากปัญญา หรือวิปัสสนาปัญญา สชาติปัญญา เป็นสิ่งที่ไม่อาจพัฒนาให้ดีกว่าได้ เพราะเกิดมีสำเร็จด้วยอำนาจหรืออิทธิพลของกรรมเก่า ส่วนนิปากปัญญา หมายถึงปัญญาหรือความรู้ที่ใช้ดำรงชีพ เกิดจากการขวนขวายศึกษาเล่าเรียนจนมีความรู้ ความชำนาญเป็นตัวนำในการทำงานทุกอย่าง และเป็นความรู้ที่ใช้ในการบริหาร ตั้งแต่ระดับความรู้พื้นฐาน ไปถึงระดับเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ๆ

๔. เป้าหมายในการพัฒนาด้านร่างกาย (Physical Development)

ในการดำเนินชีวิตหรือในการพยายามต่อสู้เพื่อความอยู่รอด จะต้องมียุทธศาสตร์ และแข็งแรง ปราศจากร่างกายที่แข็งแรง เราไม่อาจมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายหรือได้รับสิ่งที่ปรารถนาได้ พระพุทธศาสนา กล่าวถึง สัปปายะ ๔ ประการ อันเป็นเหตุเบื้องต้นของความ สุข

๕. เป้าหมายในด้านการพัฒนาศีลธรรม (Moral Development)

คุณค่าทางศีลธรรมและจริยธรรม เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์ ทุกคนสามารถฝึกฝนตนเอง ให้เป็นคนมีอุปนิสัยที่ดีได้ ความสำเร็จทุกด้านต้องอาศัยมีคุณสมบัติด้านศีลธรรม จริยธรรม และต้องอาศัยการเคารพกฎทางศีลธรรม ในการจัดการศึกษา สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ เพื่อประโยชน์แก่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การพัฒนาด้านจริยธรรม ให้กระทำโดยการเริ่มต้นคิดในสิ่งที่ดีงาม ดังที่ตรัสสอนไว้ว่า เพียงแต่คิดในเรื่องที่ดี ยังมีคุณค่ามาก จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการลงมือทำด้วยการด้วยวาจา ฉะนั้น ควรคิดว่า แม้นคนอื่นเบียดเบียนเรา เราก็จะไม่เบียดเบียนเขา ไม่แก้ปัญหาโดยเอาสิ่งสกปรกชำระสิ่งสกปรก จะทำให้สกปรกมากขึ้นและตรัสว่า คนที่จมลงไปในหล่ม จะอุ้มคนที่จมลงด้วยกันขึ้นมาไม่ได้

๖. เป้าหมายในด้านพัฒนาความรู้สึกซาบซึ้งในศิลปะ (Aesthetic Development)

ในฐานะเป็นสัตว์โลกมีชีวิต มนุษย์มิได้พึงพอใจเฉพาะเรื่องที่ทำให้มีชีวิตอยู่รอดเท่านั้น สิ่งประจักษ์ชัดอยู่ก็คือ มนุษย์ยังแสวงสิ่งเหนือกว่าความมีชีวิตรอดและแสวงหาสิ่งจำเป็นมิใช่เฉพาะด้านอัตตประโยชน์อย่างเดียวยหากยังสนใจแสวงหาสิ่งที่เป็นความงามด้วย พระพุทธศาสนาเอง ก็ไม่ได้ทอดทิ้งในการส่งเสริม พร่ำสอนให้มีความสนใจในด้านสุนทรีย์ หรือโลกแห่งความงาม โลกแห่งศิลปะ ดังที่พระองค์ทรงยกย่องพระอานนท์ว่า เป็นผู้เลิศด้านงานศิลปะที่ออกแบบจิตรเช่นที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันงานช่างประเภทต่าง ๆ อันไม่มีโทษ ถือเป็นมงคล เช่น ช่างแก้ว ช่างทอง เป็นต้น ถือว่าเป็นสิ่งที่สามารถสำเร็จประโยชน์ได้

๗. เป้าหมายด้านการพัฒนาวิญญาน (Spiritual Development)

พระพุทธศาสนา มุ่งส่งเสริมพัฒนาวิญญานของมนุษย์ให้สูงขึ้น ประณีตขึ้น ด้วยตระหนักถึงข้อที่ว่า มนุษย์มีวิญญานธาตุ (Spiritual Element) ธาตุรู้ เป็นเหตุให้สามารถพัฒนาได้สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นสามารถที่รับรู้และเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ คำสอนในพระพุทธศาสนาเกือบจะทั้งหมดมุ่งเพื่อที่จะพัฒนาวิญญานธาตุของมนุษย์นี้

๘. เป้าหมายในด้านพัฒนาด้านการเมืองการปกครอง

ในด้านการปกครอง พระพุทธศาสนาไม่เน้นตัวบุคคล และไม่เน้นที่ระบบ แต่เน้นที่จริยธรรมทางการเมือง (Political Codes) ด้วยเหตุที่การเมืองเป็นเรื่องของการได้มาและการใช้อำนาจ หากการได้และการใช้อำนาจนั้น ปราศจากจริยธรรมไม่ว่าการได้และการใช้โดยบุคคลใดหรือโดยระบบใด ย่อมก่ออันตรายหายนะ ด้วยเหตุว่ามนุษย์ทุกคนยังมีอคติ มีความประพฤติอ่อนไหวไม่เสมอต้นเสมอปลายเป็นไปตามอำนาจของความรักความเกลียด ความกลัวและความหลง จึงต้องใช้จริยธรรม ควบคุมบุคคล เพื่อรักษาระบบไว้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “เทพเจ้าก็ดี พระตถาคตก็ดี มองเห็นบุคคล (นักปกครอง) ประพฤติอ่อนไหวง่ายไม่เสมอภาค ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครอง ด้วยระบบอัตตาริบัติย จะต้องมีความสุจริตควบคุม ผู้ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย ต้องมีความรู้ และมีการตรวจสอบเพ่งพินิจ (ฉาย) ผู้ปกครองด้วยระบบธรรมาริบัติย จะต้องยึดหลักธรรมตามความเหมาะสมสำหรับแต่ละเรื่อง”

จากเป้าหมายของการศึกษาทั้ง ๘ ประการดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนานั้น ได้ให้ความสำคัญรอบด้าน มิได้มองเพียงจุดใดจุดหนึ่งที่ต้องการพัฒนา เพียงแต่เห็นว่า การศึกษาที่มุ่งพัฒนาด้านอาชีพหรือการประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ ในการ

ดำเนินชีวิตนั้น ก็มีศาสตร์เฉพาะทางด้านนั้น ๆ ได้จัดการศึกษากันอยู่แล้ว ดังนั้น เป้าหมายการศึกษาในพระพุทธศาสนา จึงมีได้มุ่งไปสู่การพัฒนาอาชีพในลักษณะดังกล่าว หากแต่มุ่งพัฒนาคุณธรรมเพื่อยกระดับจิตใจหรือพัฒนาคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้นให้เป็นไปโดยความสุจริต ยุติธรรม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคม

๒.๓.๕ หลักการทั่วไปของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

๑. การศึกษาจะต้องเป็นหลักของการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เรียนรู้อีกหัดแต่เท่าที่จำเป็นพอดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ต้องศึกษาพัฒนาตนยิ่งขึ้นตลอดเวลา

๒. การศึกษาจะต้องช่วยให้มนุษย์อยู่ได้อย่างดีที่สุดในสภาพของสังคมหรือโลกที่เป็นโลกาภิวัตน์ ให้มีความสามารถในการปรับตัว ไม่ใช่เลียนแบบ เพราะการปรับตัวนั้น ต้องเข้าใจถึงผลดีและผลเสียก่อน

๓. การศึกษาจะต้องให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่สำคัญคือ ตัวมนุษย์ วัฒนธรรม ฯลฯ

๔. การศึกษาจะต้องสร้างคุณสมบัติหรือความสามารถในการสื่อให้คนอื่นเข้าใจ และสามารถนำข่าวสารข้อมูลและความรู้มาเชื่อมโยงสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ตลอดจนจนสามารถชี้แจงชักจูงให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตาม

๕. การศึกษาจะต้องให้ความสำคัญในการรู้จักใช้อายตนะให้ได้ประโยชน์ ไม่เกิดโทษ เรียกว่า ดูเป็นและฟังเป็น เป็นต้น

๖. การศึกษาจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความสามารถในการคิดเป็น สามารถสรรหาประโยชน์สูงสุดได้จากสิ่งแวดล้อมที่เลวที่สุดได้

๗. การศึกษาจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพในการสัมพันธ์กับวัตถุ จะต้องมีการได้และการให้

๘. การศึกษาจะต้องแก้ปัญหาเรื่อง “ทิฐิ” ของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนฐานของความคิดที่จะพิชิตธรรมชาติและความเชื่อว่าความสุขอยู่ที่การเสพวัตถุ โดยแก้อีกลงไปถึงแนวความคิดและความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังอารยธรรมทั้งหมด

จากหลังการศึกษาทั้ง ๘ ข้อ สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาในแง่ของพระพุทธศาสนา ไม่ได้เน้นแต่เฉพาะวิชาการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังพยายามสอดแทรกหลักธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขที่สุด

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสอน

แนวคิดเกี่ยวกับการสอน มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งได้กล่าวถึงการสอนไว้ดังนี้

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวไว้ว่า “๑๑๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ” ว่า พื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัวหรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์หรือผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดีหรือ“กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้วพื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจและความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๗๖}

ชานาญ นิศารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่าการสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ^{๗๗}

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง

๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ทางศาสนา เรียกว่า “ปริยัติธรรม”

การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “คนเป็นครูไทย” ว่า^{๗๘}

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและและปกครองดีสามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

^{๗๖} คำหมาน คนไค (นามแฝง), ๑๑๙ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๗๗} ชานาญ นิศารัตน์, อ่างในประดิษฐ์ พรหมเสนา, “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๗๘} ธีรศักดิ์ อัครบวร, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพடுத்தี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมครู ชื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรมและมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดีรูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำและยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น

พระมหาดิศร ธีรสีโล ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า^{๗๙}

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งดีหรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึง การวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้น นั่นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้หรือตั้งใจไว้แล้ว

พัชราภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้^{๘๐}

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ พันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งสมควรประพฤติปฏิบัติมีความยุติธรรมมีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูมีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือแนะนำครูใหม่และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรักและมีความเมตตากรุณาไม่นินทาหรือให้

^{๗๙}พระมหาดิศร ธีรสีโล, ความเป็นครูไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๔๐), หน้า ๙๖.

^{๘๐}พัชราภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๙-๒๐.

ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะและวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยาามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำผลมาปรับปรุงการสอนและสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือมีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มีความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ นักเรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรมหรือด้านความคิดสร้างสรรค์และมีการสรุปทบทวน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนและร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการเขียน พุด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน

๒.๔.๒ แนวคิดการสอนในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริงหรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์พันทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนาบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระจกของศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคำสมาสจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำจริยา

แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะสังคมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตลอดมา ทำให้สังคมไทยมีความสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมในความหมายเดียวกับจริยธรรม

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธิศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้

ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธิศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสด็จทรงสมบุรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็น จริยธรรมในตัวของมันเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่า พุทธิศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน^{๓๑}

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน นอกจากให้นักเรียน เรียนรู้เนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ แล้ว เป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จนมีธรรมจริยาหรือจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อความง่ายต่อการศึกษา ผู้ศึกษาได้แยกมาเป็นประเด็นการศึกษา ดังนี้

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษา

พระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่ต้องมีการถ่ายทอด เผยแผ่ ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้ที่จะต้องเข้ามาศึกษาในหลักพระพุทธศาสนา และผู้กล่าวถึงพระพุทธศาสนากับการศึกษา ไว้หลายท่าน ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่า การศึกษา จากรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่า ลิกขาในภาษาบาลี หรือศึกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่า ศึกษา หรือ ลิกขา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึงการอบรม ศึกษาอบรมให้เกิดความสว่างแห่งปัญญารอดพ้นจากความทุกข์”

^{๓๑}พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สิกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สิกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องที้ออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตาม แต่ สิกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขะ รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเอง

ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้องไว้ ๔ ทาง ดังนี้^{๔๒}

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญญา ปัญญา แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, วถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้กระจ่างแจ้งถึงภาวะการณ์ที่มันเป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมืองค์ ๘ ที่มีคำว่า สัมมานำหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตนเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวสัมมาทวิภูติเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทวิภูติมาเป็นแนวทางศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทางปฏิจจสมุปปบาท ซึ่งเป็นวงจรที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม คือมีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างของความรูปร่างวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิด การรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๔๓}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนทัศน์การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนทัศน์ในรูปของการจัดกระบวนกรให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีกรวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติ

^{๔๒} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลีแสงเชียง, มปป), หน้า ๑๕.

^{๔๓} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗.

อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนในที่สุด ทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริงและสมบูรณ์ของการศึกษา^{๔๔}

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษาคือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือเป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอาคุณสมบัติที่ตัวซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจและความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ^{๔๕}

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนานั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การตั้งศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะรองรับสิ่งภายนอก

๒. วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า^{๔๖}

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดจนรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็

๒. จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัชยัสถ์

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประเภท

^{๔๔} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมโม, กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนออฟเซต, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕ - ๗๖.

^{๔๕} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๘.

^{๔๖} พุทธทาสภิกขุ, เป้าหมายของการศึกษา, หน้า ๒๐.

๑) กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามัยดี
 ๒) กำลังวิญญาณ (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคง แล้วนำกำลังกายไปตาม
 ทางที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
 ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือการเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณ
 อย่างสัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดังงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

๓. เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษา ไว้ดังนี้^{๘๗}

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕
๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง
๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์
๔. การนึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ
๕. มีจิตวิญญาณสูงส่ง สัมกับความเป็นมนุษย์

๔. วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต) ได้สรุปไว้เป็นประเด็นแห่งการศึกษา ดังนี้^{๘๘}

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจกลไกแห่งชีวิต
 ของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 ธรรมชาติเหล่านั้นในทางที่เป็นประโยชน์ของตนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด
 มนุษย์จึงกระทำการต่าง ๆ เพื่อกำจัดความอดอยากโรคร้ายไข้เจ็บความร้อนหนาวและภัย
 ธรรมชาติต่างๆ

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่า ปัจจัยแวดล้อมทาง
 สังคมมีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่จะ
 อยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อำนวยประโยชน์ต่อสังคม
 การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆ และการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัด
 การศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้อง
 สร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning
 Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ
 ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้และเศรษฐกิจแบบพหุมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึง คน

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๘๘} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา, หน้า

ที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนาและปัญญาภาวนา เทียบได้กับจตุสดมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะและสันติ^{๔๙}

๕. หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่ว หลักธรรม คือความจริงเหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลา ทุกหมู่เหล่า ความจริงอันนี้คือความจริงแท้ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้นี้มาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้จักในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอน พระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึงตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่า บูชาตถาคตอย่างยิ่ง

ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกันจึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียนพระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุขงอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใดอันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไปเมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอนในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลังแล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เขาเข้าใจอยู่แล้วหรือเรื่องที่เขาสนใจอยู่

^{๔๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕.

ขณะนั้นแล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมดึกอีกกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรม คือ^{๙๐}

๑. จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่อง ทานกถา สীগถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึง ชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓. จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔. จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นอามิส

๕. จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่น ๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการดังนี้ คือ^{๙๑}

๑. การสอนโดยวิธีเอกังสลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งควรละ

๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิบัติจุลลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓. ทรงสอนโดยวิธีวิเศษชลลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภัยราชกุมาร

๔. สอนโดยฐปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ได้เวลา

ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จะเป็นความงามหาน้อยไม่ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข”

๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึงวิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของพระพุทธเจ้าทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของเวไนยชนทำนองเดียวกับช่างเหล็กจะต้องใช้ไฟแรงแก่เหล็กที่แข็ง

๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่น พระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย”

ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลากหลายวิธี เช่น

^{๙๐} อกุ ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๙๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑.

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่อง การทรมานตน

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงดัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาล้วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่อยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยาย พระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน คือ

๑. สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง

๒. ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีสอนแบบนี้ พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรรม การสอนโดยวิธีนี้ เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๔. ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวทางที่จะใช้ดับต้นเหตุเหล่านั้นๆ ตลอดถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการซักไซ้ไล่เลียงของพระองค์ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผล ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นต้นว่าอย่าง

การทดลองการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูปบางคนว่าได้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไรจากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบนั้นไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวแล้วก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไปยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้คือ^{๙๒}

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด

๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติการวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านจดจำ การเป็นพหูสูตเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย

^{๙๒} พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙), หน้า ๖๗.

๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฌาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือทำสมาธิจนบรรลุ ฌาน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น

๒.๔.๒ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

การสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนเท่าที่จำเป็น แม้ว่าพระองค์จะมีพระนามว่าเป็นสัพพัญญู อันหมายถึงผู้รู้สิ่งทั้งปวง แต่สิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อกำจัดทุกข์พระองค์ก็ไม่ทรงแสดงดังที่ปรากฏในสี่สพาวนสูตรมีความว่า^{๙๓}

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ประทับอยู่ ณ สีสพาวน ใกล้กรุงโกสัมพี พระองค์ทรงหยิบใบประดู่ลาย ๒ - ๓ ใบไว้ในพระหัตถ์แล้วตรัสถามพระภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์กับใบไม้ประดู่ลายที่อยู่บนต้นไม้อย่างไรหนามีมากกว่ากัน พวกภิกษุได้กราบทูลว่าใบประดู่ลายที่อยู่ในพระหัตถ์ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับพระภิกษุว่าใบไม้ประดู่ที่อยู่ในพระหัตถ์น้อยนิดเหมือนพระองค์ทรงรู้ธรรมะมากแต่ในการสอนนั้นสอนเท่าที่จำเป็นเพื่อระงับดับทุกข์เหมือนใบไม้ในกำมือพระหัตถ์ส่วนธรรมที่รู้แล้วมิได้ทรงแสดงเหมือนใบไม้ทั้งหมดและตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ว่า เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์ มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องที่จะนำไปสู่จุดหมาย คือนิพพานได้^{๙๔}

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเฉพาะเนื้อหาที่จำเป็นต่อผู้ฟังเท่านั้น เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรืออาจไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับคำสอน ก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้นทรงสอนให้รู้ยิ่งกว่านั้นเห็นจริงเฉพาะเท่าที่จำเป็นแก่บุคคล เหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากก็ตามย่อมให้เท่าที่จำเป็นแก่บุตรเท่านั้น กล่าวตามแบบแผนทั่วไปการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการสอนให้รู้ในสิ่งที่พระองค์สอนและเกิดผลจริงจากการปฏิบัติในสิ่งนั้น ๑. พระองค์ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ๒. ทรงสอนมีเหตุผลที่ผู้ฟังอาจตรองตามใจให้เห็นจริงได้ ๓. ทรงสั่งสอนเป็นอัจฉริยะที่ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ โดยแบ่งหลักการสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ๓ อย่างคือ^{๙๕}

๑. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิวัติเป็นการเปลี่ยนแปลง หลักคำสอนดั้งเดิมของศาสนาอื่น ๆ มาประกอบการสอนและพระองค์ทรงรับรองตามที่เป็นจริงและเป็นประโยชน์

๒. ทรงสั่งสอนโดยการปฏิรูปเป็นการสอนโดยวิธีดัดแปลง ของเก่าที่ยังไม่ดีให้ดีขึ้น หรือของเก่ามีความหมายอย่างหนึ่งแต่นำมาแปลความหมายเสียใหม่เพื่อให้ตรงกับหลักเหตุผลของพระองค์

^{๙๓} ส. ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๙๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, พ.ศ ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

^{๙๕} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย, พ.ศ ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

๓. ทรงสั่งสอนโดยตั้งหลักขึ้นใหม่ที่ยังไม่มีสอนในที่อื่นแต่ก็เป็นไปตามหลัก สัจธรรมที่ทรงค้นพบ

คุณสมบัติของผู้สอน

พระพุทธศาสนาถือว่าผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นมีความสัมพันธ์กัน ในฐานะกัลยาณมิตร นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ดังนี้^{๙๖}

๑. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้ผู้ฟังอยากสนใจที่จะซักถาม

๒. ครุ เป็นที่เคารพ คือ มีความประพฤติเหมาะสมแก่ฐานะ ชวนให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่ฟังได้อย่างปลอดภัย

๓. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝน ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่ยกย่องนำเอาอย่างทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาได้

๔. วัตตา เป็นนักพูดโดยอาจจะเลือกใช้วิธีการเผยแผ่ในรูปแบบต่างๆ เพื่ออธิบาย ให้ผู้ฟังเข้าใจ

๕. วัจะนัภชะโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำโต้เถียงคำล่วงเกิน คำดักเตือน วิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนได้ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์แม้บางครั้งอาจถูก ต่อต้านจาก ลัทธิภายนอกมาขัดขวางต้องงานเผยแผ่

๖. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา เป็นผู้พูดคำที่ลึกซึ้งได้ ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีความรู้ในศาสตร์หลายๆ อย่างและต้องฉลาดในการเลือกใช้วิธีเผยแผ่แบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตาม

๗. โน จัญฐาเน นโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ ไม่ชักนำให้ผู้ฟังให้เดินผิดทางไปนอก พุทธดำรัส แต่ต้องรู้จักชักจูง แนะนำในทางที่ถูกที่ควร

ลีลาการสอน

เมื่อมองกว้างๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง จะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่าง ดังนี้^{๙๗}

๑. สันทัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา

๒. สมาทปนา จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไป ปฏิบัติ

^{๙๖} อิง. สุตตก (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

^{๙๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๖.

๓. สมุดเตชนา เราใจให้แกลัวกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่วุ่นและย่อท้อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ซโลมใจให้เข้มขึ้น ไร่เรียง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติอาจถูกเป็นคำสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ไร่เรียง หรือชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนหลากหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคล วิธีการสอนของพระองค์ที่พบบ่อย คือ

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หลักธรรม

วิธีการสนทนานี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้พระสาวกใช้กันตั้งทรงยกย่องว่า “การสนทนาธรรมตามอุดมกาลเป็นมงคล” และจะมีศาลาเป็นที่นั่งสนทนาธรรมของพระภิกษุสงฆ์ทุกป่า เมื่อไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่อง พระองค์ก็จะเสด็จมาเอง^{๕๔}

๒. แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

๓. แบบตอบปัญหา ในการตอบปัญหาพระองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะ ผู้ถามอาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กันบางคนถามเพื่อให้ตอบคำถามในเรื่องที่สงสัยมานาน บางคนถามเพื่อลองภูมิ บางคนถามเพื่อข่มหรือปราบให้ผู้ตอบ อับอายบางคนถามเพื่อเทียบเคียงกับความเชื่อหรือหลักคำสอนในลัทธิศาสนาของตน พระองค์ตรัสว่า “การตอบปัญหาใดๆ ต้องดูลักษณะปัญหาและเลือกวิธีตอบให้ถูกต้องเหมาะสม” จึงทรงจำแนกวิธีตอบปัญหาไว้ ๔ ประเภทคือ^{๕๕}

๓.๑) เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตอบตรงไปตรงมา ตอบแบบตายตัวไม่มีเงื่อนไข เช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ ฟังตอบไปทีเดียวว่า ถูกแล้ว

๓.๒) ปฏิจปุจจาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ เช่น โสตะก็เหมือนจักขุ ฟังย้อนถามว่า ที่ถามหมายถึงแจ้งไหน ถ้าบอกว่าในแง่เป็นเครื่องมอง ฟังตอบว่าไม่เหมือนกัน ถ้าถามว่า ในแง่อนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือนกัน

^{๕๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่ง การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔.

^{๕๕} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๗๑.

๓.๓) วิภังชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกความตอบเป็นเรื่องๆ เป็นประเด็น เช่น พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะใช่หรือไม่ อย่ารีบตอบว่าใช่หรือไม่ใช่ เพราะมีส่วนผิด ต้องแยกตอบว่า พระพุทธองค์ทรงติเตียนตบะที่ทรงมานตนเอง แต่ทรงสรรเสริญว่าความอดกลั้นเป็นยอดแห่งตบะ เป็นต้น

๓.๔) รูปนียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปไม่ตอบหรือฟังยับยั้งเสีย เพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความทะเลาะ ตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์ เช่น ศาสดานั้นสอนอย่างนั้น อย่างนี้ อยากทราบว่าคำสอนของใครถูก คำสอนของใครผิด พระองค์มักจะตัดบทว่าเรื่องนั้นจงพักไว้ก่อน เราตถาคตจะแสดงธรรมให้ฟัง นี่คือวิธีพักปัญหาของพระองค์

๔. แบบวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำ ความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนเล่าลือโพนทนาติเตียนกันอยู่ มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำ ความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็ทรงตำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ส่วนรวม พรรณาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงาม แล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในท่ามกลางสงฆ์ และโดยความรับทราบร่วมกันของสงฆ์^{๑๑๑}

จึงอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้คำถามเป็นเครื่องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดแสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาของตนเอง นอกจากนี้ ยังทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนความคิดของผู้ที่เข้าใจพระองค์และคำสอนของพระองค์ ไม่ถูกต้องด้วย ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง พื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วทรงเลือกใช้คำถามที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสรุปทเรียนจากคำตอบของผู้เรียนนั่นเอง ต่อไปนี้ จะได้กล่าวถึง หลักการตั้งคำถาม พร้อมทั้งยกตัวอย่าง จากที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

^{๑๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๕๑.

๒.๕ โครงการครูพระสอนศีลธรรม

๒.๕.๑ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙ ได้กล่าวถึงโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนดังนี้^{๑๑๑}

โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมของคณะรัฐมนตรี ในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยรัฐบาลได้จัดสรรเงินงบประมาณให้จำนวน ๑๐ ล้านบาท เพื่ออุดหนุนโครงการดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อมีเป้าหมายที่จะให้ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตำบลละ ๑ รูป ทั่วประเทศให้พระสงฆ์จำนวน ๔,๐๐๐ รูป สอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา และได้ดำเนินการตามโครงการทันทีโดยเน้นเรื่องหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นประโยชน์มากๆ จะไม่เน้นเรื่องพิธีกรรมโดยให้เจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศเป็นผู้พิจารณาคัดเลือก และก็จะจัดส่งเข้ารับการอบรมถวายความรู้เสริมโดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าคณะหนทั้ง ๔ (หนกลาง หนตะวันออก หนเหนือและหนใต้) เมื่ออบรมเสร็จแล้ว ก็จะส่งไปให้ความรู้กับนักเรียนนักศึกษาทั่วประเทศ พร้อมกัน ๔,๐๐๐ โรงเรียน เพื่อหาหน้าที่เป็นครูพระช่วยสอนในสถานศึกษาร่วมกับครูปฏิบัติการจริงแต่ละสถานศึกษา โดยมีความคิดพื้นฐานที่ว่า การศึกษาของไทยสมัยก่อนนั้น เริ่มต้นที่วัด โดยพ่อแม่จะส่งลูกหลานไปเล่าเรียนเขียนอ่าน ฝึกหัดขัดเกลานิสัยกับพระสงฆ์ที่วัด แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป รูปแบบการศึกษาก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีสถานศึกษาที่เรียกว่า “โรงเรียน” เข้ามาแทนที่ ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นครูลดน้อยถอยลงไปเป็นลำดับ จนในที่สุดวิชาศีลธรรมก็หลุดหายไปจากหลักสูตรการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนหลายแห่งที่เห็นความสำคัญของ “ครูพระ” มักจะนิมนต์ไปช่วยสอนและช่วยอบรมปมนิสัยเด็กๆ ที่โรงเรียนอาจจะสัปดาห์ละครั้งหรือเดือนละครั้ง ในขณะที่ฝ่ายพระสงฆ์เองก็พยายามที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียน แม้ว่าจะต้องเป็นผู้出ค่าใช้จ่ายต่างๆเองก็ตาม กระนั้นยังถูกปฏิเสธจากโรงเรียนหลายแห่งว่าไม่มีชั่วโมงให้สอน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กรมการศาสนาได้เริ่มโครงการ “ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา โดยร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โครงการนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๔๖ เป็นต้นมา

^{๑๑๑}กรมการศาสนา, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑ - ๒.

ภายหลังต่อมาจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการที่จะพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างทักษะความรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม ให้แก่นักเรียน นักศึกษาและครูบาอาจารย์ในแต่ละระดับการศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและการจัดหลักสูตรด้านศิลปวัฒนธรรมและหลักสูตรทางศาสนาทั้งหลักสูตรระยะสั้น และระยะยาวในสถานศึกษาทุกระดับ และได้วางเป้าหมายที่จะขยาย ครูพระให้เข้าไปสอนในโรงเรียนให้พอกับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการและให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศคือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ ครูพระ โดยแบ่งตามภาค คือ ครูพระสอนศีลธรรมภาคเหนือ จำนวน ๗๔๓ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคใต้ จำนวน ๕๔๔ รูป ครูพระสอนศีลธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๑,๔๓๒ รูป และครูพระสอนศีลธรรมภาคกลาง (รวมกรุงเทพมหานคร) จำนวน ๑,๒๘๑ รูป รวมทั้งหมด ๔,๐๐๐ รูป จากนั้นได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของครูพระ จำนวน ๔,๐๐๐ รูป รูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลโครงการเพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียน ได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนฯให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย

โดยในช่วงแรกได้กำหนดจำนวนครูพระเข้าไปสอนในพื้นที่แต่ละระดับ ดังนี้

๑. การศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มี ๓ ตำบล ต่อ ๑ รูป
๒. ระดับอาชีวศึกษา กำหนด ๓ รูป ต่อ ๑ จังหวัด
๓. จำนวนครูพระสอนที่เหลือจากข้อ ๑ - ๒ ให้ลงพื้นที่ ในกรุงเทพมหานคร โดยจะ

กระจายไปตามสถานศึกษาแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่างๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษา นิเทศก์ และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนฯ

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการฯ มาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอนฯ ทั่วประเทศ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้งงบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนฯ มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอนฯ โดยตรง และคุ้มค่างบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการฯ อย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์ สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการฯ และจัดอบรมถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องพร้อมทั้งมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้

๑. จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๒. จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ/อำนวยการโครงการพระสอนฯ ทั่วประเทศ
๓. การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ
๔. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๕. การอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๖. การจัดทำคู่มือ หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
๗. การวิจัย
๘. การนิเทศ การติดตามประเมินผล
๙. การจัดถวายค่าตอบแทน
๑๐. การรับสมัคร/การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

ส่วนคุณสมบัติของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนั้นต้องสำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก หรือ ประโยค ๑ – ๒ ขึ้นไป หรือสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง หรือเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรีขึ้นไป

การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ได้รับความตอบรับเป็นอย่างดี แม้ช่วงแรกๆ เด็กจะมีความรู้สึกต่อต้านที่พระเข้ามาสอน แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปก็ได้รับการยอมรับจากเด็กที่ได้รับการเรียนรู้ศีลธรรมจากครูพระโดยตรง ทำให้

เด็กมีจิตใจที่ดี จากเด็กที่เอาแต่ใจตัวเองไม่ค่อยจะเชื่อฟัง เมื่อมีครูพระเข้าไปสอนในสถาบันทำให้เขามีความอ่อนโยนไม่แสดงกริยาก้าวร้าว

ดังนั้น โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงเริ่มต้นจากการได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมของคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ โดยรัฐบาล และกรมการศาสนาได้ออณาการงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

๒.๕.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษา

๒. เพื่อให้ นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

๓. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือการจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และปลูกฝังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ นักเรียน

๒.๕.๓ บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑) เจ้าคณะหนหรือเจ้าคณะจังหวัด มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑. เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนฝ่ายสงฆ์

๒. เป็นที่ปรึกษาส่งเสริมสนับสนุนครูพระให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. เป็นประธานในการคัดเลือก ประกาศผล แต่งตั้งและติดตามการปฏิบัติงานของครูพระ

๔. รับรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินโครงการและร่วมแก้ไขปัญหาของครูพระกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด มีหน้าที่ดังนี้

๑. เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการส่งเสริมการปฏิบัติงานของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนฝ่ายฆราวาส

๒. เป็นที่ปรึกษาส่งเสริมสนับสนุนครูพระให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. รับรายงานผลการดำเนินงาน การประเมินโครงการและให้ความเห็นเสนอแนะการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้ครูพระปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีหน้าที่ดังนี้

๑. เป็นที่ปรึกษาแก่ครูพระในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน การนำหลักธรรม สาระการเรียนรู้ สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตของนักเรียน

๒. ร่วมกับศึกษานิเทศก์ของสถานศึกษา ในการนิเทศการเรียนการสอนครูพระ

๓. จัดทารายงานผลการนิเทศเสนอต่อผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาและกรมการศาสนาเมื่อสิ้นภาคเรียน

๔. ร่วมกับศึกษานิเทศก์ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของครูพระ

๔) ผู้อำนวยการเขตการศึกษา มีหน้าที่ดังนี้

๑. ร่วมเป็นคณะกรรมการคัดเลือกครูพระและคัดเลือกสถาบันการศึกษา

๒. แจ้งสถานศึกษาให้เตรียมความพร้อมและสนับสนุนในการรับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. มอบหมายภารกิจให้ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา นิเทศครูพระ

๕) ศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่ดังนี้

๑. ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วางแผนการนิเทศการเรียนการสอนของครูพระในสถานศึกษา

๒. ร่วมดำเนินการนิเทศครูพระ

๓. ร่วมประชุมกับครูพระเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอน

๔. จัดทารายงานผลการนิเทศเสนอต่อผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาและกรมการศาสนา

๕. ร่วมประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของครูพระ

๖) สถานศึกษาที่รับครูพระสอนศีลธรรม มีหน้าที่ดังนี้

๑. อำนวยความสะดวกแก่ครูพระตามความเหมาะสม

๒. จัดตารางเวลาสอนให้ครูพระตามความเหมาะสม

๓. ปฐมนิเทศครูพระในเรื่องการสอนและบทบาทหน้าที่ของครูพระ

๔. จัดครูพี่เลี้ยงเพื่อช่วยเหลือครูพระ

๕. ร่วมกับศึกษานิเทศก์ ประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

๗) ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด มีหน้าที่ดังนี้

เป็นตัวแทนของกรมการศาสนาในการประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๕.๔ การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้พระสอนในโรงเรียน

นับจากเริ่มต้นของการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกโรงเรียนสำหรับพระสอนศีลธรรม ดังนี้

๑. เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และศึกษานิเทศก์เขตการศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบท โดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับ ดังนี้

๑.๑ เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้นๆ

๑.๒ เป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบล อำเภอ จังหวัดที่มีความเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน นักศึกษาสูง และหรือโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมแก้ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา

๑.๓ เป็นโรงเรียนที่มีห้องจริยศึกษาที่พระสามารถใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา สามารถจัดกิจกรรมที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

๑.๔ เป็นโรงเรียนที่พระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก

๒. เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรม

๓. เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือก และชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดพระเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งพระให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

๕. การจัดให้พระสอนในโรงเรียนสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยพระ ๑ รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า ๑ โรงเรียนขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของพระ

๒.๕.๕ การรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

การดำเนินการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ผ่านมาที่เริ่มในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

๑. กรมการศาสนากำหนดจำนวนพระในการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดและระดับการศึกษาในสถานศึกษา

๒. กรมการศาสนาประกาศรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ

๓. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดทำใบสมัครตามที่แนบท้ายประกาศการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๔. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รับสมัคร ตรวจสอบ เอกสารการรับสมัคร รวบรวมรายชื่อพระสงฆ์ที่สมัครเพื่อรายงานเจ้าคณะจังหวัด

๕. เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยดำเนินการ ดังนี้

๕.๑ คัดเลือกจากผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศของกรมการศาสนา

๕.๒ ในกรณีที่มีผู้สมัครเกินจำนวนที่กำหนดให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์ เป็นประธาน และเจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสรองลงมาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนตามความเหมาะสม โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ ให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณาโดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

๑) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษาในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้นๆ ก่อน หากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๒) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๓) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมครูสอนพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการหากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร

๔) เมื่อพิจารณาตามข้อ (๑) ถึง (๓) แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการฯ

๖. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดทำประกาศผลการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละจังหวัด

๗. ผู้สมัครรายงานตัวโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำทะเบียนประวัติและแจ้งพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

๒.๔.๖ การกิจตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑. เป็นผู้สอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียน โดยมีคาบสอนอย่างน้อย ๒ คาบต่อสัปดาห์
๒. เป็นผู้สอนหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม
๓. เป็นผู้สอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมทางศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ในหลักธรรม
๔. เป็นผู้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อการปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
๕. เป็นผู้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และเป็นผู้นำนักเรียน ครู ผู้ปกครอง เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา
๖. เป็นครูผู้สอนประจำโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๗. เป็นผู้อบรมและเป็นกรรมการคุมสอบหลักสูตรธรรมศึกษาในเรือนจำและสถานพินิจฯ
๘. เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่โรงเรียน และชุมชน

สรุปได้ว่า โครงการครูพระสอนศีลธรรม เป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายในการจัดสรรพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ เข้าไปอบรมสั่งสอนนักเรียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษา เพื่อให้แก่นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาและเพื่อปลูกฝังหลักธรรมและจริยธรรมทางศาสนาแก่นักเรียนจนเกิดความรู้คู่คุณธรรม รวมถึงสามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

๒.๖ โรงเรียนในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานีมีความเป็นถิ่นฐานบ้านเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี นับตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา คือ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๒ มังนันทมิตรได้กวาดต้อนครอบครัวมอญ เมืองเมาะตะมะ อพยพหนีภัยจากศึกพม่า เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก ต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ชาวมอญได้อพยพหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอีกเป็นครั้งที่ ๒ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่บ้านสามโคกอีก และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็ได้มีการอพยพชาวมอญครั้งใหญ่จากเมืองเมาะตะมะเข้าสู่ประเทศไทยเรียกว่า "มอญใหญ่" พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกอีกเช่นเดียวกัน จากชุมชนขนาดเล็กบ้านสามโคกจึงกลายเป็น เมืองสามโคก ในเวลาต่อมา

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองสามโคก เป็น เมืองประทุมธานี และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า "จังหวัด" แทน "เมือง" และให้เปลี่ยนการสะกดชื่อใหม่จาก "ประทุมธานี" เป็น "ปทุมธานี" กลายเป็น จังหวัดปทุมธานี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบจังหวัดชัยบุรี มาขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี จังหวัดปทุมธานีจึงได้แบ่งการปกครองเป็น ๗ อำเภอ ดังเช่นปัจจุบัน

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยกำหนดสถานที่ในการดำเนินการวิจัย คือโรงเรียนมัธยมในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีทั้งสิ้น ๔ โรงเรียน ได้แก่ ๑. โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย ปทุมธานี ๒. โรงเรียนบัวแก้วเกษร ๓. โรงเรียนนรราชาทินัดดามาตุวิทยา ๔. โรงเรียนสุนทรโรเมตตาประชาสรรค์^{๑๐๒}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับใช้ศาสตร์หรือทักษะการบริหารจัดการ ที่ผู้บริหารจะใช้ในการตัดสินใจ เพื่อค้นหาวิธีที่ดีที่สุดในการดำเนินกิจกรรม และนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการมีองค์ประกอบและหลักการการดำเนินงานมากมาย ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญที่ผู้บริหารจำเป็นต้องทราบและนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจการดำเนินงานในองค์กรของตน เพื่อให้เกิดความเหมาะสม และประโยชน์สูงสุดกับทรัพยากรที่มีอยู่

^{๑๐๒} สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปทุมธานี, เอกสารสำรวจโรงเรียนมัธยมในจังหวัดปทุมธานี

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นไว้ดังนี้

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นไว้ดังนี้

พระครูธรรมธรสายัณห์ จิตตปุญโญ (คงวัฒน์) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัย พบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนธรรมศึกษา ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านความสามารถในการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกจากนี้ในด้านความสามารถในการสอน เมื่อพิจารณาเป็นด้านย่อย พบว่า ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการเตรียมการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และด้านการดำเนินการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน^{๑๐๓}

พระครูหนทคุณพิพัฒน์ (ประเสริฐ อมโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดใน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ วัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารวัด (๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางของการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการ

^{๑๐๓}พระครูธรรมธรสายัณห์ จิตตปุญโญ (คงวัฒน์), ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๙๘ – ๑๐๑.

สาธารณูปการ และด้านการปกครอง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

แนวทางของการบริหารวัดในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือเสนอผู้บริหาร คณะสงฆ์ พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ รวมทั้งส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดฝึกอบรมภารกิจทั้ง ๖ ด้าน เพื่อที่จะทำให้พระสงฆ์ได้มีทักษะและมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารงานของกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ทำให้การบริหารงานในทุกภาระงานที่พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๔}

พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน (สอนเล็ก) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชมนิมิตร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาความคิดเห็นของครูและผู้บริหารของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร และ (๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและผู้บริหารที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารของนักเรียนที่มีต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร คือ ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านกิจการนักเรียน ด้านธุรการ การเงิน และพัสดุ ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และด้านจริยธรรมคุณธรรม พบว่า ครูและผู้บริหารของนักเรียนมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดชมนิมิตร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๐๕}

พระครูประยุตปัญญากร (กวีวิโส) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของ

^{๑๐๔} พระครูนนทคุณพิพัฒน (ประเสริฐ อมโร), ความคิดเห็นของภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดใน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๑๓๔ – ๑๓๘.

^{๑๐๕} พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน (สอนเล็ก), ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชมนิมิตร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า (๑) – (๒).

พุทธศาสนิกชนต่อการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อศึกษา ปัญหา และข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็น ดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน รายข้อ พบว่า พุทธศาสนิกชนมีความคิด กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากในข้อมีการสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในการพัฒนา สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ข้อเสนอสนับสนุนให้มีการสอนธรรมศึกษาแก่เยาวชนและบุคคล ทั่วไป และข้อมีการจัดสร้างห้องสมุดภายในวัดเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ศึกษาหาความรู้ ส่วนข้ออื่นๆ พุทธศาสนิกชนมีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลาง

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า พุทธศาสนิกชน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการศึกษา สงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษา สงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ปัญหาในการจัดการสงเคราะห์ได้แก่ ปัญหาเรื่อง การขาดแคลนบุคลากร ปัญหาด้านการจัดทุนการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านสถานที่ในการ จัดการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานของ ภาครัฐ ปัญหาด้านงบประมาณ เป็นต้น ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอ ควรมีการ จัดหาทุนสนับสนุนด้านการศึกษาให้ทั่วถึง จัดหาสถานที่เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการทำความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและหน่วยงานภาครัฐในการจัดการศึกษา สงเคราะห์^{๑๐๖}

พระครูปลัดประเมิน เขมหนูโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร พบว่าพุทธศาสนิกชนผู้เข้ารักษาอุโบสถศีลมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความศรัทธา มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านสังคม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลืออยู่ใน ระดับมาก

^{๑๐๖}พระครูประยุตปัญญากร (กวีวิไล), ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษา สงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการ จัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก - ข.

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขต จอมทอง กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า พุทธศาสนิกชนกลุ่ม ตัวอย่าง ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ต่างกัน มีความคิดเห็นของ พุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย ส่วนพุทธศาสนิกชนมีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ แตกต่างกัน

ปัญหาอุปสรรค ในการเข้ารักษาอุโบสถศีลของพุทธศาสนิกชนในครั้งนี้ ได้แก่ ระยะเวลา การเดินทางเนื่องจากวัดอยู่ห่างไกลบ้านที่อยู่อาศัย สภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้ารักษา ศีลอุโบสถศีล การประสานงานหรือประชาสัมพันธ์ของวัด ยังไม่ดีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ ควรใช้เทคนิคทางเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสอนระยะไกลให้เกิด ศรัทธา การเทศน์ บรรยายธรรม ทั้งในวัดและนอกวัดอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างศรัทธา และมีการ ประสานงานหรือประชาสัมพันธ์ให้ได้ทราบทุกครั้ง^{๑๐๗}

พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร □□□ตปญฺโญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความ คิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองตามหลักการบริหารนิยธรรม : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการ บริหารงานเทศบาล (๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาล เมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี ตามหลักการบริหารนิยธรรม และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและ ข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองคูคตตามหลักการบริหารนิยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง ๗ ด้าน คือ ด้านการหมั่น ประชุมกันเนื่องนิตย์ ด้านการพร้อมเพรียงกันประชุม ด้านการเคารพข้อบัญญัติ ระเบียบ กฏเกณฑ์ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านการแสดงความเคารพต่อผู้บังคับบัญชา ด้านการ ปฏิบัติหน้าที่ตามทำนองคลองธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ด้านการพัฒนา และส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่าอยู่ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุก ด้าน^{๑๐๘}

^{๑๐๗} พระครูปลัดประเมิน เขมนนโท, ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ใน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิง พุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

^{๑๐๘} พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร ฐิตปญฺโ□), ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงาน เทศบาลเมืองตามหลักการบริหารนิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี, *วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

นวัตน์ สุวรรณผ่อง มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยพิจารณาบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจ บทบาทในการรดน้ำมนต์ ให้วัตถุมงคลอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจ บทบาทในการสอนวิปัสสนากรรมฐานเพื่อความสงบสุขทางด้านจิตใจ บทบาทในการให้ที่อยู่ที่อยู่อาศัยแก่คนที่ไร้ที่พึ่งและผู้เจ็บป่วยและบทบาทในการส่งเสริมจริยธรรมและการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนก็ตาม^{๑๑๐}

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรบุญโ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรจะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน^{๑๑๑}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะ

^{๑๑๐} นวัตน์ สุวรรณผ่อง, “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช : ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๒๔.

^{๑๑๑} พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรบุญโ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๔.

สงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพระราชาวุฒิ การศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครอง พระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่ พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๑๒}

พินิจ ลาภานานนท์ ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทว่า ในปัจจุบัน แม้บทบาทของวัด และพระสงฆ์ต่อชุมชนจะสูญหายไปมากตามสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่สำหรับในชนบทบางแห่ง พระสงฆ์ยังสามารถดำรง สถานภาพความเป็นผู้นำชุมชน แต่บทบาทที่มีต่อชุมชนอาจจะมีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ทว่าบทบาทที่มีประโยชน์มากต่อชุมชนชนบท คือ บทบาทในด้านการพัฒนาชนบท ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในชุมชนชนบทบางแห่ง เมื่อมีงานพัฒนาเข้าไปถึงชุมชน พระสงฆ์ในชุมชนจะเข้าไปร่วมงาน อาจจะเป็นผู้นำในการเสนอความคิดริเริ่ม เป็นศูนย์รวมเรียกความร่วมมือจากประชาชนใน กิจกรรมพัฒนาเหล่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบเห็นมักจะเป็นโครงการพัฒนาในการสร้างสาธารณะ และสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น บ่อน้ำ สะพาน ทำนบ ถนน ศาลา หรือห้องประชุม เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์เองก็ได้ตื่นตัวในบทบาทด้านการพัฒนาชนบทอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้จะเป็นเพียงจำนวนน้อยก็ตาม^{๑๑๓}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม ได้วิจัยเรื่องบทบาทของพระอาณัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธรเจ้า แล้วนำไป ถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ ครัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัว ท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ

^{๑๑๒} พระชนดล นาคพิพัฒน์, การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๑๓} พินิจ ลาภานานนท์, รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕.

นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๑๔}

ธัญพร พงษ์โสภณ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปิดรับข่าวสารทางสื่อสารมวลชนของพระสงฆ์ และการนำข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ การเลือกใช้วิธีการสื่อสารของพระสงฆ์ในการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรของพระสงฆ์ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษาทางโลก และการศึกษาทางธรรม กับการชี้แนะ และปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบทเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๘๐ รูป ศึกษาประชากรทั้งหมด พบว่า ประชากรพระสงฆ์ติดตามข่าวสารต่างๆ จากหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงมากที่สุด ประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางหนังสือพิมพ์มากที่สุด ในกรณีข่าวสารจากแหล่งสื่อสารมวลชนไม่สอดคล้องกัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะตกลงใจเชื่อข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มากที่สุด และประชากรพระสงฆ์ส่วนใหญ่ นำข่าวสารที่ได้จากการอ่าน รับฟังหรือรับชม จากสื่อมวลชนต่างๆ ไปใช้ประโยชน์ในการชี้แนะอบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชน^{๑๑๕}

พระมหากฤษฎา นันทเพชร ได้วิจัยเรื่อง ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาทศนคติของพระสงฆ์ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ของพระสงฆ์ในการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

^{๑๑๔} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๓๗.

^{๑๑๕} ธัญพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี), *วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๓๙.

โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ จากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเก้าประโยคในโรงเรียนปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับปีที่ ๔ ของมหาลัษยสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัยต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม สูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอก บาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่าปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๑๖}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานีมีบทบาทในการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ ได้แก่ จัดสร้างห้องน้ำ ห้องส้วม และถังเก็บน้ำฝน เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา หรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้างศาลาประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน

๒. การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์รักษาศีลพอๆ กับการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต ประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุขอีกด้วย

^{๑๑๖} พระมหากฤษฏา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), ๒๕๔๐.

๓. การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๑๑๗}

พระครูใบฎีกาสุชาติ ฐิตวโร (พิศาลพันธ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ โดยเผยแผ่ผ่านกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้าน บทบาทด้านการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ที่นำมาใช้เพื่อการเผยแผ่ ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม สัมโมทนาียกถา การให้อิโฉวาท เอกสารหนังสือ เทปธรรม และคิดคำคมตามต้นไม้ โดยแบ่งการเผยแผ่ ๒ ด้าน คือ การเผยแผ่ในวัด โดยใช้ประเพณีเป็นสื่อกลาง และการเผยแผ่นอกวัด ส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ให้ไปบรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ

รูปแบบการนำเสนอโดยการใช้สื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนชาวมอญ คือการใช้สื่อในการเผยแผ่ ๓ วิธีการคือ การใช้สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในรูปแบบการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือคู่มือประกอบภาพ หนังสือสวดมนต์ การใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นสื่อที่ช่วยวางรากฐานทางศีลธรรมได้เป็นอย่างดี แยกประเภทได้แก่ การสร้างวัดถุ่มงคล บทความ แถบบันทึกลีลา

แนวทางในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ แยกออกเป็นแนวทางได้สองแนวทางด้วยกัน คือ แนวทางการเผยแผ่ในเชิงรุก และแนวทางการเผยแผ่ในเชิงรับ^{๑๑๘}

พระครูปลัดทะเล มหณณโว (ทั้งมอบหมาย) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร

^{๑๑๗} เรืองฤทธิ์ พลนามอินทร์, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาไทยคดีศึกษา, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๑๑๘} พระครูใบฎีกาสุชาติ ฐิตวโร (พิศาลพันธ์), บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก - ค.

เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินยาธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานของพระวินยาธิการในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระวินยาธิการในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก = ๓.๖๕ อันดับแรกได้แก่ ด้านกระบวนการทางยุติธรรม (มายกฏ) = ๓.๘๑ รองลงมาด้านภาวะผู้นำและด้านการประสานงาน การมีส่วนร่วม/ = ๓.๖๔ และสุดท้ายด้านหน้าที่ = ๓.๔๙ ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาธิการ ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ พระวินยาธิการบางรูป ไม่เข้าใจบทบาทตัวเอง และไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดถึงจำนวนในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยาธิการยังไม่เพียงพอต่อภาระงาน ส่วนข้อเสนอแนะในบทบาท คือ พระวินยาธิการต้องเข้มแข็ง ตั้งใจทำงานให้สมกับคำว่าผู้นำ มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ควรเลือกผู้ที่ชอบ และรักพร้อมทั้งเต็มใจที่จะเป็นพระวินยาธิการ พระวินยาธิการต้องมีจิตสำนึกต่อหน้าที่เสมอ ควรให้ผู้ที่จะเป็นพระวินยาธิการที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เข้าใจบทบาทความเป็นผู้นำที่จะต้องทำ และพร้อมที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ^{๑๑๙}

พระครูปลัดสมชาย อภิคุณโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับงานการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย (๒) ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษาในจังหวัดจันทบุรี และ (๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานการศึกษาในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกวิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๕ ประเภท คือ ๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๓) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๕) การศึกษาวิปัสสนาธุระ

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = ๓.๓๔) และเมื่อจำแนกเป็นแต่ละรายการแล้ว พบว่า รายการที่ว่าการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด, ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม ณ สำนักเรียนอื่นถ้าที่วัดไม่ได้จัดการศึกษา, มีการควบคุมเร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนันทธรรม ในหลักสูตรนันทธรรมตามคำสั่งของมหาเถรสมาคม และมี

^{๑๑๙} พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว (ทั้งมอบหมาย), บทบาทของพระวินยาธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ก - ข.

การยกย่องและเชิดชูเกียรติแก่ผู้สอบนักธรรมได้ในแต่ละชั้น มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77, 3.66, 3.94$ และ 3.91 ตามลำดับ) ส่วนรายการอื่น ๆ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ส่วนปัญหา และอุปสรรค พบว่า ไม่มีงบประมาณสนับสนุนในการศึกษาจากทางภาครัฐไม่เพียงพอ และขาดแหล่งความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีภายในวัด

ข้อเสนอแนะควรดำเนินการดังนี้ ควรสนับสนุนให้วัดจัดการเรียนการสอนบาลี และนักธรรมอย่างเป็นระบบ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึง และองค์กรภาครัฐและเอกชนและควรเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ในการเรียนการสอนธรรมและบาลี^{๒๐}

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทฺธ □ โณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (๑) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมและ (๒) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้านได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๒๑}

พระครูอาทรธัญญาหุริภักษ์ (บุญทร ปุณฺณสิริ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษากิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ๒) ศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานีและ ๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ศาสนาธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอน

^{๒๐} พระครูปลัดสมชาย อภิวัฒน์, บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษา จังหวัดจันทบุรี, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

^{๒๑} พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทฺธ □ โณ), ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

วิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ โดยมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นงานที่มีความสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๘$) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ทุกข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ปัญหา อุปสรรค ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ในจังหวัดปทุมธานี คือ มีการจัดอบรมความรู้ให้แก่พระภิกษุสามเณรที่จะทำหน้าที่ในการเผยแผ่ค่อนข้างน้อย ทำให้พระภิกษุและสามเณรขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนขาดงบประมาณในการดำเนินการด้านเผยแผ่ บุคลากรด้านการเผยแผ่มีไม่มากนักขาดทีมงานที่เข้มแข็ง เพื่อช่วยกันทำงานด้านเผยแผ่ อีกทั้งยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ยังบกพร่องในเรื่องอาจารย์หรือความประพฤติ การเผยแผ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรและในการเผยแผ่พระศาสนาบางครั้งไม่สอดคล้องกับความต้องการของพุทธศาสนิกชน^{๑๒๒}

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๒) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

^{๑๒๒} พระครูอาทรธัญญานุกัมภ์ (บุญทร ปุณฺณสิริ), บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑) – (๒).

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางการปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๒๒๓}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาทางด้านจิตใจและด้านการส่งเสริมจริยธรรมกับการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนใหญ่ บทบาทด้านอื่นนั้นมีน้อย สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระสงฆ์มากที่สุดในการช่วยเหลือประชาชนก็คือการขาดแคลนทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ยังพบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่ามีความสามารถ มีความพร้อมเหมาะสมที่จะช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่มหรือชุมชนก็ตาม

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพบว่า มีผู้ทำการวิจัยไว้ ดังนี้

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน ได้ศึกษาเรื่องหลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเป็นครูผู้สอน และเป็นเพศหญิงมีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๒๐ ปีขึ้นไป การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอนมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบ

^{๒๒๓} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

การใช้หลักธรรมาภิบาล ระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า มีการใช้หลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ การนำหลักการและแนวการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานทั้ง ๖ งานของสถานศึกษาเป็นอย่างดี มีความเหมาะสมในระดับมากและมากที่สุด^{๑๒๔}

ปรากฏการ บุตรโยจันโท ได้ศึกษาเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ผลดสนวิจัยพบว่าการปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง ๖ งาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการประพฤติตนจะต้องปฏิบัติตัวดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม ซึ่งส่งผลให้เป็นที่รัก นับถือ ยกย่อง ศรัทธาของครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน^{๑๒๕}

พระชาติ ชาตวิโร ได้ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก ผลการวิจัยพบว่า ทหารที่ได้รับการอบรมศีลธรรมมีการนำหลักธรรมอิทธิบาท ๔ อันเป็นคุณเครื่องให้เกิดความสำเร็จความประสงค์มาใช้ในการประกอบกิจการงานดังนี้ (๑) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จะต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๕ ไม่แน่ใจ ๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓.๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๓, (๒) การทำงานให้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์จำเป็นต้องอาศัยความขยันเห็นด้วยจำนวน ๑๙๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗ ไม่แน่ใจ ๔ นาย คิดเป็นร้อยละ ๒ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๒ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๓) การปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ ใฝ่ใจ ขยัน ถือว่าเป็นหัวใจของการทำงานเห็นด้วยจำนวน ๑๙๕ นาย คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๕ ไม่แน่ใจ ๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ไม่เห็นด้วย ๖ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑, (๔) งานส่วนรวมมีผู้รับผิดชอบหลายคน ไม่จำเป็นที่ทำงานต้อง

^{๑๒๔} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๔๔.

^{๑๒๕} ปรากฏการ บุตรโยจันโท, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๓๘.

ตั้งใจทำและทุ่มเทให้กับงานนั้นเห็นด้วยจำนวน ๒๓ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ ไม่แน่ใจ ๑๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๕ ไม่เห็นด้วยจำนวน ๑๖๗ นาย คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕^{๑๒๖}

พระราชวชิรดิลก (อดุลย์ อมโร) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติงานในกระบวนการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (๒) ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน (๓) ผู้บริหารและครูสอนที่มีอายุพรรษาและวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารงานบุคคลไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและครูสอนที่มีประสบการณ์จริง อายุจริง และวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ (๔) ปัญหาการบริหารงานบุคคล ได้แก่ระบบการคัดเลือกบุคคลขาดความชัดเจน บุคคลขาดขวัญกำลังใจและโรงเรียนมีงบประมาณน้อยขอเสนอแนะ คือ ควรมีหน่วยงานเฉพาะดำเนินงานบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม^{๑๒๗}

พัชนี แสงนิล ได้ศึกษาเรื่องครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของพุทธปรัชญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังขจธรรม มีจุดสนใจอยู่ที่การพัฒนาคนและการรู้เท่าทันธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์ จึงมีวิธีการและแนวคิดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตของบุคคลและสังคมสามารถนำหลักการมาประยุกต์ใช้กับครูซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลและสังคมได้อย่างเหมาะสม สำหรับหลักธรรมในการพัฒนาตนของครูเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมคุณภาพของครูในด้านคุณธรรมความรู้และวิชาการให้สามารถทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพได้แก่หลักอิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ และสัปปริสธรรม ๗ เป็นต้น^{๑๒๘}

สถิต รัชปัตย์ ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอรัญญิต ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ อันประกอบไปด้วย ฉันทะคือความพอใจ วิริยะ คือความเพียร จิตตะ คือเอาใจฝักใฝ่ วิมังสา คือความไตร่ตรอง โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๗๘.๓๕) มีความเข้าใจความหมายที่ถูกต้องตรงกัน ด้วยวิธีปฏิบัติพบว่า นักศึกษา

^{๑๒๖} พระชาติ ชาติวีโร, ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ในฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก, วิทยานิพนธ์ศาสตราจารย์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๖.

^{๑๒๗} พระราชวชิรดิลก (อดุลย์ อมโร), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา), ๒๕๔๓.

^{๑๒๘} พัทธนี แสงนิล, “ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๗.

คฤหัสถ์ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่คล้ายคลึงกันว่า ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป้าหมายที่ตั้งไว้คือการประสบความสำเร็จในสิ่งที่ทำ ต้องเริ่มที่ฉันทะให้เกิดขึ้นในใจของตนเองก่อน คือชอบอยากที่จะทำในสิ่งนั้น จากนั้นจะต้องใช้วิริยะ คือความเพียรพยายาม มีความอดทนไม่ท้อถอย พยายามทำอย่างสุดความสามารถ เพื่อให้งานหรือสิ่งที่ทำให้สำเร็จ หากเกิดปัญหาหรืออุปสรรคก็ควรจะใช้วิมังสา คือการไตร่ตรองหาเหตุผลวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นพยายามแก้ไขปัญหาเพื่อให้ปัญหานั้นผ่อนคลายหรือสิ้นสุดลงไป การงานหรือสิ่งที่ทำนั้นก็จะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๒๙}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการจัดการ การศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใด ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และ ครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกรับภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนา และคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครู นักเรียน และอุปสรรคอื่นๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลี อันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้

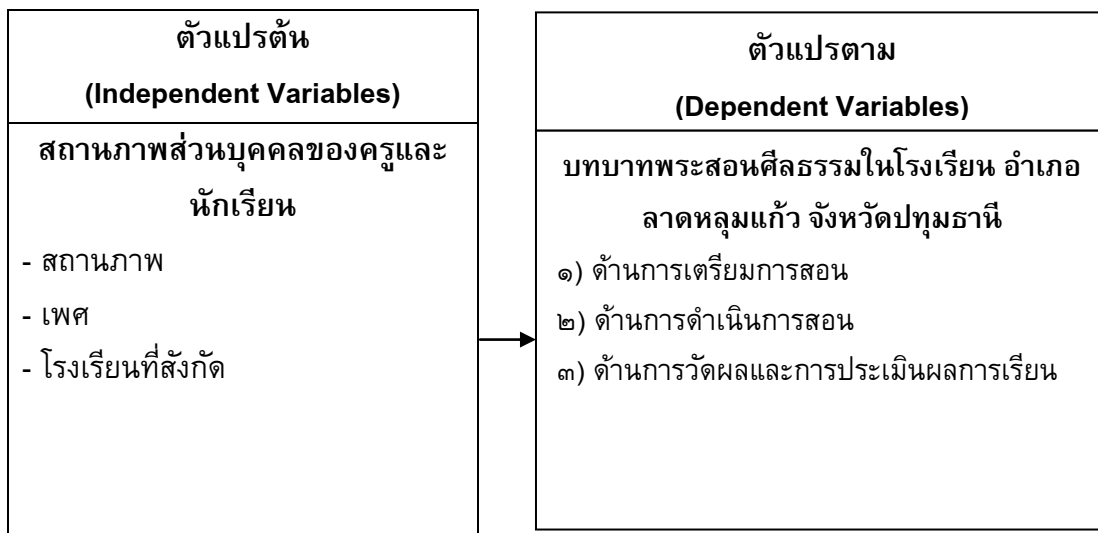
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ เพศ โรงเรียนที่สังกัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ๑) ด้านการเตรียมการสอน ๒) ด้านการดำเนินการสอน ๓) ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

^{๑๒๙} สถิต รัชปต์ย์, “การประยุกต์หลักกัทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษา คฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตธวัชชัย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๘๔.

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาความคิดเห็น ครู และนักเรียน ต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การงานวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เป็นการศึกษาศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครู และนักเรียน ที่อยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๔ โรงเรียน โดยมีครูจำนวน ๑๕๔ คน นักเรียนจำนวน ๑,๓๗๘ คน^๑

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู และนักเรียน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๒ ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นครู ๑๑๐ คน และนักเรียน จำนวน ๓๐๒ คน รวมเป็น ๔๑๒ คน ตามตารางที่ ๓.๑

^๑ สถิติจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. ๒๕๕๓.

^๒ สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๐.

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
	ครู	นักเรียน	ครู	นักเรียน
๑. โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย	๔๘	๔๒๒	๓๔	๙๒
๒. โรงเรียนบัวแก้วเกษร	๓๒	๒๕๔	๒๔	๕๖
๓. โรงเรียนนวมราชานิตตามาตุวิทยา	๓๔	๓๖๕	๒๔	๘๐
๔. โรงเรียนสุนทรโรเมตตาประชาสรรค์	๔๐	๓๓๗	๒๘	๗๔
รวม	๑๕๔	๑,๓๗๘	๑๑๐	๓๐๒

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยโดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีขั้นตอนดังนี้

- ๑) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
- ๓) สร้างเครื่องมือ จากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย
- ๔) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

๕) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่านเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) และความตรงตามโครงของสร้าง (Construct validity) โดยการหาค่า I.O.C.

๖) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ครู และนักเรียน ที่อยู่ในอำเภออื่น จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาความเที่ยงตรง (Reliability) โดยการหาค่าแอลฟา (Alpha)^m เท่ากับ ๐.๘๑๕๒

^mCronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York: Harper & Row), 1971, p. 134.

๗) นำเครื่องมือที่แก้ไขปรับปรุงสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๔ โรงเรียน จำนวน ๔๑๒ คน

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ซึ่งแบ่งเป็นแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับเพศ อายุ ตำแหน่ง โดยใช้แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีอยู่ ๕ ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ท โดยกำหนดค่าของลำดับคะแนนดังนี้

๕ หมายถึงมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึงมีการปฏิบัติในระดับมาก

๓ หมายถึงมีการปฏิบัติปานกลาง

๒ หมายถึงมีการปฏิบัติน้อย

๑ หมายถึงมีการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดให้เลือกตอบโดยเสรี

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- ๑) ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
- ๓) กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
- ๔) สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
- ๕) นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
- ๖) ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
- ๗) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงครูใหญ่โรงเรียนทั้ง ๔ คน ที่สังกัดอยู่ใน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี คือ

- (๑) ผู้อำนวยการโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย
- (๒) ผู้อำนวยการโรงเรียนบัวแก้วเกษร
- (๓) ผู้อำนวยการโรงเรียนนวมราชานิตตามาตุวิทยา
- (๔) ผู้อำนวยการโรงเรียนสุนทรโรเมตตาประชาสรรค์

เพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถามแก่ ครู และนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๔ โรงเรียน จำนวน ๔๑๒ คน เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

๘) ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญคณาจารย์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๙) นำแบบสอบถามจำนวน ๔๑๒ ชุด โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างไปตามโรงเรียนต่างๆตามจำนวน ครู อาจารย์ และนักเรียน ที่อยู่แต่ละโรงเรียน โดยผู้วิจัยจัดส่งและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๔ รวม ๑๕ วัน

๑๐) ได้รับแบบสอบถามคืนจากโรงเรียนต่างๆ โดยอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ทั้งหมด จำนวน ๔๑๒ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

- ๑๑) วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
- ๑๒) สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี สถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าที (t-test)

เกณฑ์การแปลผล ค่าเฉลี่ยการแปลความหมาย ดังนี้^๔

๔.๕๐ – ๕.๐๐ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๐ – ๔.๔๙ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

๒.๕๐ – ๓.๔๙ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๐ – ๒.๔๙ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ – ๑.๔๙ มีความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๔ ส่วน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ ต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๔.๕ องค์กรความรู้ที่จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคล	ครู		นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ				
- ชาย	๔๓	๓๗.๓	๑๑๒	๔๒.๒
- หญิง	๖๗	๖๒.๗	๑๙๐	๕๗.๘
๒. โรงเรียนที่สังกัด				
-โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย	๓๔	๒๗	๙๒	๓๔.๒
-โรงเรียนบัวแก้วเกษร	๒๔	๒๑.๔	๕๖	๒๐.๖
-โรงเรียนวรราชาทินัดดามาตุวิทยา	๒๔	๒๑.๔	๘๐	๒๓.๑
-โรงเรียนสุนทรโรเมตดาประชาสรรค์	๒๘	๒๑.๖	๗๔	๒๒.๑

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัยมากที่สุด จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗ สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัยวิทยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม และจำแนกรายด้าน ได้แก่ ๓ หัวข้อ ได้แก่ (๑) การเตรียมการสอน (๒) การดำเนินการสอน (๓) การวัดผลและการประเมินผล การเรียน ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ - ๔.

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม

(n = ๑๑๐)

ความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
(๑) การเตรียมการสอน	๔.๒๕	๐.๓๗๑	มาก
(๒) การดำเนินการสอน	๔.๓๓	๐.๕๓๔	มาก
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	๔.๑๒	๐.๖๒๐	มาก
ภาพรวม	๔.๑๕	๐.๔๔๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ครู มีความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านย่อย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูตอบทบทวนของ
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการ
เตรียมการสอน

(n = ๑๑๐)

ความคิดเห็นของครูตอบทบทวนของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร	๔.๑๐	๐.๖๕๘	มาก
๒. ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา	๔.๑๔	๐.๘๘๗	มาก
๓. มีความกระตือรือร้นในการสอน	๔.๒๒	๐.๔๔๓	มาก
๔. มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน	๔.๓๔	๐.๓๕๒	มาก
รวม	๔.๒๕	๐.๓๗๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ครูมีความคิดเห็นของครูตอบทบทวนของพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับ
มาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อทบทวนครู
พระสอนศีลธรรม ด้านการเตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูต้อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน

(n = ๑๑๐)

ความคิดเห็นของครูต้อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสาณสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน	๔.๕๒	๐.๕๖๔	มากที่สุด
๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย	๔.๑๓	๐.๙๖๑	มาก
๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๔.๕๗	๐.๖๙๐	มากที่สุด
๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๔.๑๑	๐.๖๖๙	มาก
๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน	๔.๒๒	๐.๘๙๓	มาก
รวม	๔.๓๓	๐.๕๓๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ครู มีความคิดเห็นของครูต้อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต้อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสาณสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน และข้อว่ามีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของครูต้อบตบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

(n = ๑๑๐)

ความคิดเห็นของครูต้อบตบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๓.๗๐	๐.๔๒๗	มาก
๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๔.๑๑	๐.๔๔๓	มาก
๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๓.๗๖	๐.๓๔๐	มาก
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๓.๖๖	๐.๕๓๒	มาก
๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	๓.๕๕	๐.๕๖๖	มาก
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๔.๒๐	๐.๔๔๔	มาก
รวม	๔.๑๒	๐.๖๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ครู มีความคิดเห็นของครูต้อบตบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต้อบตบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาท
ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดย
ภาพรวม

(n = ๓๐๒)

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัด ปทุมธานี	\bar{X}	S.D.	การแปล ผล
(๑) การเตรียมการสอน	๓.๒๐	๐.๘๘๕	ปานกลาง
(๒) การดำเนินการสอน	๔.๑๑	๐.๙๖๗	มาก
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	๔.๐๓	๐.๕๕๗	มาก
ภาพรวม	๔.๑๑	๐.๓๓๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่านักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ
๔.๒๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอน
ศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ยกเว้นด้านคุณธรรมและ ด้านความสามารถในการสอน(๑)
การเตรียมการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน

(n = ๓๐๒)

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร	๔.๐๑	๐.๗๓๐	มาก
๒. ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา	๓.๔๘	๐.๗๐๓	ปานกลาง
๓. มีความกระตือรือร้นในการสอน	๓.๓๖	๐.๗๖๘	ปานกลาง
๔. มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน	๓.๑๒	๐.๘๑๘	ปานกลาง
รวม	๓.๒๐	๐.๘๘๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการเตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน

(n = ๓๐๒)

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน	๔.๐๙	๐.๘๓๘	มาก
๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย	๔.๑๗	๐.๖๗๓	มาก
๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๔.๒๒	๐.๗๑๔	มาก
๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๔.๔๔	๐.๖๔๕	มาก
๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน	๓.๘๗	๐.๘๗๑	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๙๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

(n = ๓๐๒)

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๓.๖๕	๐.๔๔๐	มาก
๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๓.๗๓	๐.๓๓๘	มาก
๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๔.๑๘	๐.๕๘๒	มาก
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๔.๑๒	๐.๘๘๒	มาก
๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	๔.๒๕	๐.๔๗๘	มาก
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๔.๓๖	๐.๘๙๑	มาก
รวม	๔.๐๓	๐.๕๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แสดงด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าที (t – test) ดังตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๑

สมมติฐานที่ ๑ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอนแตกต่างกัน

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	T	Sig.
ครู	๑๑๐	๔.๓๗	๐.๘๙๑	๔.๒๓๖	๐.๑๐
นักเรียน	๓๐๒	๔.๓๒	๐.๓๙๕		

จากตารางที่ ๔.๙ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอนแตกต่างกัน

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ครู	๑๑๐ คน	๔.๒๒	๐.๖๖๔	๑.๒๓๐	๐.๐๙

นักเรียน	๓๐๒ คน	๔.๕๓	๐.๕๔๑		

จากตารางที่ ๔.๑๐ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สมมุติฐานที่ ๓ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนแตกต่างกัน

สถานภาพ	n	\bar{X}	S.D.	t	Sig.
ครู	๑๑๐	๔.๑๘	๐.๕๘๐	๑.๒๒๐	๐.๕๐
นักเรียน	๓๐๒	๔.๒๔	๐.๕๓๗		

จากตารางที่ ๔.๑๑ ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาด
หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของครูและนักเรียน

บทบาทของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัด ปทุมธานี	ปัญหาและอุปสรรค
๑.ด้านการเตรียมการสอน	- การสอนวิชาพระพุทธศาสนายังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ - พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้จัดทำแผนการสอน - สื่อการสอนไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน - การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ เพราะสอนเป็นนามธรรม ไม่มีสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้เข้าใจยาก
๒. ด้านการดำเนินการสอน	- การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่น่าสนใจ ทำให้เด็กไม่ตั้งใจเรียน - สถานที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่เหมาะสมกับรายวิชา เนื่องจาก การเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้เด็กเกิดการอยากรู้ หรือใฝ่รู้ ได้อย่างเต็มที่เนื่องจาก ห้องเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชา พระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ เป็นต้น

ตารางที่ ๔.๑๒ (ต่อ)

บทบาทของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัด ปทุมธานี	ปัญหาและอุปสรรค
๒.ด้านการดำเนินการสอน (ต่อ)	- กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออก จึงทำให้เด็กที่ไม่กล้าแสดงออกหรืออายที่จะแสดงออกไม่ได้แสดงความสามารถของตน จนกลายเป็นไม่กล้าหรือทำไม่ได้ - การจัดกิจกรรมน่าเบื่อ เพราะเป็นเพียงการจัดเพื่อให้เด็กจะมานั่งดูนั่งฟังให้หมดเวลาโดยไม่ได้แสดงออกหรือไม่มีโอกาสแสดงออกเลย เป็นเหตุให้เบื่อกิจกรรมและไม่อยากเรียนในที่สุด - การสอนบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการจลาจล หรือการประท้วง - การทำแผนการสอนยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร - การทำแผนการสอนบางครั้งไม่ได้ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ในการเรียนจึงทำให้การเรียนการสอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ - ครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

ตารางที่ ๔.๑๒ (ต่อ)

บทบาทของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัด ปทุมธานี	ปัญหาและอุปสรรค
๓. ด้านการวัดผลและกาประเมินผลการ เรียน	- หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ - จุดประสงค์การเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันเท่าที่ควร - เนื้อหาของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียนเท่าที่ควร ทั้งในด้านเนื้อหา เวลาในการเรียน ตลอดจนความสามารถของผู้เรียน - เนื้อหาของหลักสูตรไม่น่าสนใจทำให้นักเรียนเบื่อวิชาพระพุทธศาสนาเพราะกลัวท่องจำไม่ได้ เช่น คีล ๕ ต้องท่องปากเปล่าได้ และชื่อของพระสาวกและบุคคลในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะภาษาไม่ใช่ภาษาของเรานักเรียนยังไม่เข้าใจภาษาบาลีและยังอ่านภาษาบาลีไม่ได้ จึงทำให้การสอนไม่ค่อยได้ผล - ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง - นักเรียนส่วนมากยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา คิดว่าขอแค่สอบผ่านเท่านั้นไม่คิดจะเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงปฏิบัติผิดศีลธรรมในขณะที่เป็นนักเรียนมากขึ้น - ไม่นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาชีวิตทางด้านจิตใจทั้งเป็นจุดประสงค์ของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา - นักเรียนคิดว่าจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเป็นนักบวชหรือผู้ถือศีลเท่านั้นจึงจะปฏิบัติได้ เพราะเป็นการปฏิบัติที่ยากและเคร่งครัด

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตามความคิดเห็นของครูและนักเรียน

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ข้อเสนอแนะ
๑.ด้านการเตรียมการสอน	๑) ทางโรงเรียนควรสนับสนุนด้านสื่อการสอนให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๒) ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา ๓) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน
๒.ด้านการดำเนินการสอน	๑) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นที่ไปตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ๒) ต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา และรู้จักการแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๓) ควรเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนโดยพาไปทัศนศึกษาตามวัดหรือธรรมชาติที่สงบ นิมนัตพระสงฆ์หรือผู้มีความรู้มาบรรยายตามโอกาสสมควร ๔) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนต้องจัดทำบ่อยๆ ซึ่งข้อนี้บางครั้งเป็นปัญหาของครูเพราะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารของโรงเรียนหรือผู้ปกครองของนักเรียน

ตารางที่ ๔.๑๓ (ต่อ)

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ข้อเสนอแนะ
๒.ด้านการดำเนินการสอน (ต่อ)	๕) ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ก่อนที่จะมีการทำแผนการสอน ๖) การทำแผนการสอนควรให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาสาระของหลักสูตร ๗) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาสภาพของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพราะการสอนส่วนมากจะสอนในห้องเรียนมีเพียงหนังสือเล่มเดียว ไม่มีอุปกรณ์อื่นมาประกอบหรือนำนักเรียนไปเรียนตามสถานที่จริง เช่น วัด หรือ ศาสนสถานต่างๆ ๘) แผนการต้องให้นักเรียนสามารถค้นคว้าด้วยตนเองได้ตามสถานที่ต่างๆ ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นชั่วโมงเรียน

ตารางที่ ๔.๑๓ (ต่อ)

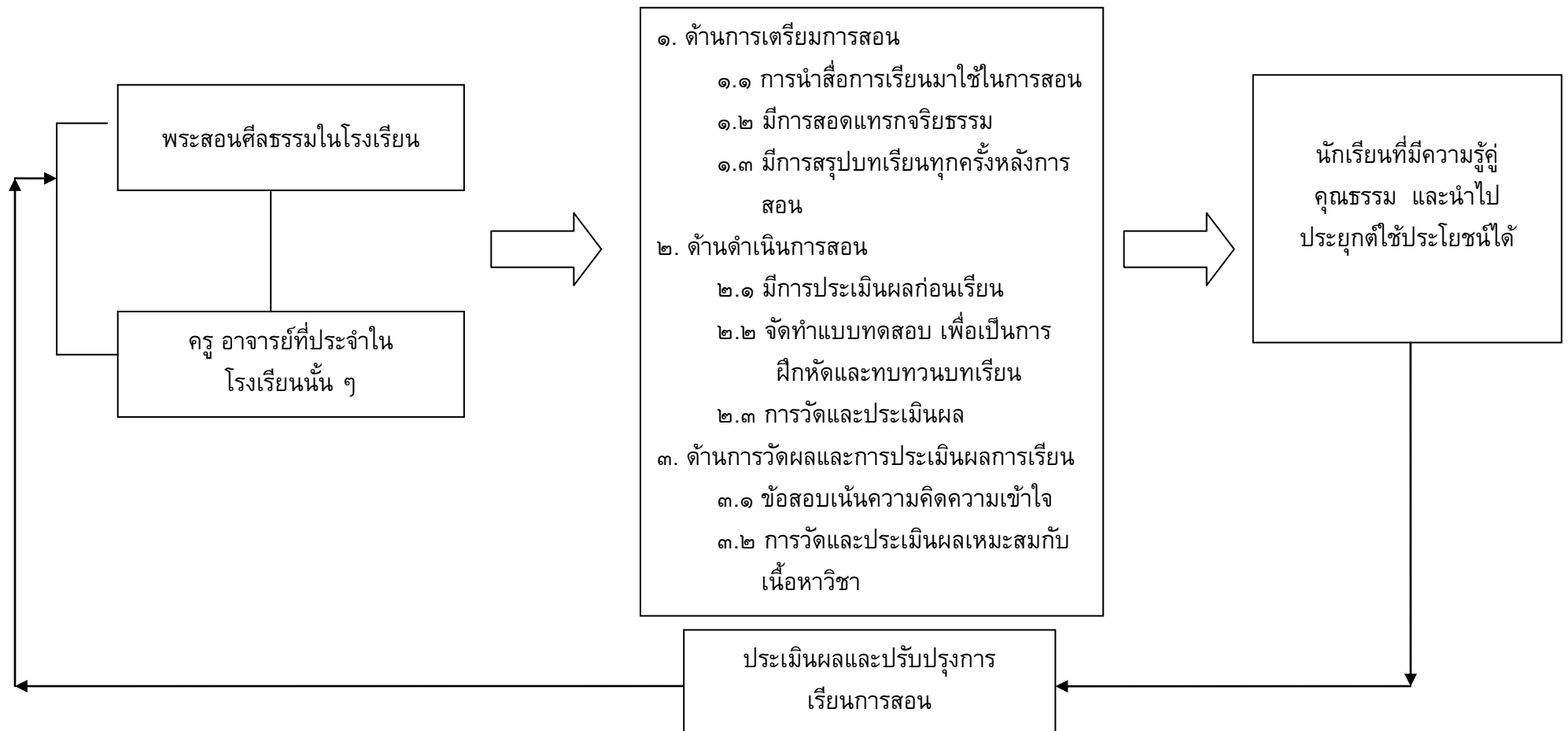
บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ข้อเสนอแนะ
๓.ด้านการวัดผลและกาประเมินผลการเรียน	๑) ควรปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ให้มีเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียนและ ให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน ในแต่ละระดับชั้น ๒) หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาควรมีความยืดหยุ่นและสามารถดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน ๓) ควรปรับจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรมากกว่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ๔) ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อปรับปรุงเนื้อหา และวิธีการสอนให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ๕) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และจำนวนคาบเรียนที่กำหนด ๖) ผู้สอนควรศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ

ตารางที่ ๔.๑๓ (ต่อ)

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ข้อเสนอแนะ
๓.ด้านการวัดผลและกาประเมินผลการเรียน	๗) ผู้สอนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔.๕ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นถึงผลการวิจัยทั้งหมด โดยศึกษาจากความคิดเห็นของ ครูและนักเรียนจาก ๕ โรงเรียน ซึ่งภาพรวมของความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมนั้น อยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างครูและนักเรียน เพศชายกับเพศหญิง และระหว่างโรงเรียนทั้ง ๕ แล้วนั้น พบว่า ผลการเปรียบเทียบระหว่างครูกับนักเรียนนั้นแตกต่างกัน ระหว่างเพศนั้นไม่แตกต่างกัน และระหว่างโรงเรียนนั้นแตกต่างกัน และผลสรุปของการ วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่าครูและนักเรียนมีความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว นั้นใกล้เคียงกันพอสมควรโดยเฉพาะครูพระสอนศีลธรรมเข้าสอนไม่ตรงต่อเวลา และ จำนวนครู พระสอนศีลธรรมไม่สอดคล้องกับจำนวนของนักเรียนทำให้ครูพระสอนศีลธรรมมีปัญหาในด้าน การเรียนสอนพอสมควร

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ๒. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ๓. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๔๑๒ คน ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาค่าที่ (t-test) ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ครู เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัยมากที่สุด จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗

สำหรับนักเรียน เป็นเพศหญิงมากที่สุด จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๘ และอยู่ในสังกัดโรงเรียนจุฬารัตนราชวิทยาลัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๒

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ผู้ตอบแบบสอบถาม ที่เป็นครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านย่อย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอ หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ใน ระดับมากทุกด้าน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการเตรียมการสอน

ครู มีความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการ เตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้าน การเตรียมสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการดำเนินการสอน

ครู มีความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ใน ระดับมากหมดทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสานพันธ์กับ เนื้อหาของบทเรียน และข้อว่ามีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการ สอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมด้านการ ดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

ครู มีความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ปัญหาอุปสรรค ด้านความสามารถในการสอน

(๑) การเตรียมการสอน

- การสอนวิชาพระพุทธศาสนายังใช้สื่อการสอนที่ไม่ทันสมัยและไม่สอดคล้องกับ

เนื้อหาสาระ

- พระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้จัดทำแผนการสอน

- สื่อการสอนไม่หลากหลายและไม่ครอบคลุมทุกหัวข้อที่เรียน

- การเรียนการสอนไม่น่าสนใจ เพราะการสอนเป็นนามธรรม ไม่มีสื่อที่เป็นรูปธรรมทำให้เข้าใจยาก

(๒) การดำเนินการสอน

- การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่น่าสนใจ ทำให้เด็กไม่ตั้งใจเรียน

- สถานที่ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่เหมาะสมกับรายวิชา เนื่องจากการเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้เด็กเกิดการอยากรู้ หรือใฝ่รู้ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากห้องเรียนมีสภาพที่ไม่เหมาะต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น การนั่งสมาธิ การสวดมนต์ เป็นต้น

- กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ให้นักเรียนทุกคนได้แสดงออก จึงทำให้เด็กที่ไม่กล้าแสดงออกหรืออายที่จะแสดงออกไม่ได้แสดงความสามารถของตน จนกลายเป็นไม่กล้าหรือทำไม่ได้

- การจัดกิจกรรมน่าเบื่อ เพราะเป็นเพียงการจัดเพื่อให้เด็กจะมานั่งดูนั่งฟังให้หมดเวลาโดยไม่ได้แสดงออกหรือไม่มีโอกาสแสดงออกเลย เป็นเหตุให้เบื่อกิจกรรมและไม่อยากเรียนในที่สุด

- การสอนบางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ภัยธรรมชาติ หรือการจลาจล หรือการประท้วง

- การทำแผนการสอนยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร

- การทำแผนการสอนบางครั้งไม่ได้ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ในการเรียนจึงทำให้การเรียนการสอนไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้

- ครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

(๓) การวัดผลและกาประเมินผลการเรียน

- หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความยืดหยุ่นไม่เพียงพอ

- จุดประสงค์การเรียนรู้กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรยังไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันเท่าที่ควร

- เนื้อหาของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมกับผู้เรียนเท่าที่ควร ทั้งในด้านเนื้อหา เวลาในการเรียน ตลอดจนความสามารถของผู้เรียน

- เนื้อหาของหลักสูตรไม่น่าสนใจทำให้นักเรียนเบื่อวิชาพระพุทธศาสนาเพราะกลัวท่องจำไม่ได้ เช่น ศีล ๕ ต้องท่องปากเปล่าได้ และชื่อของพระสาวกและบุคคลในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะภาษาไม่ใช่ภาษาของเรา นักเรียนยังไม่เข้าใจภาษาบาลีและยังอ่านภาษาบาลีไม่ได้ จึงทำให้การสอนไม่ค่อยได้ผล

- ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนายังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง
 - นักเรียนส่วนมากยังไม่เข้าใจจุดประสงค์ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา คิดว่าขอแค่สอบผ่านเท่านั้นไม่คิดจะเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงปฏิบัติศีลธรรมในขณะที่เป็นนักเรียนมากขึ้น
 - ไม่นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปแก้ปัญหาชีวิตทางด้านจิตใจทั้งเป็นจุดประสงค์ของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา
 - นักเรียนคิดว่าจุดประสงค์ของวิชาพระพุทธศาสนาต้องเป็นนักบวชหรือผู้ถือศีลเท่านั้นจึงจะปฏิบัติได้ เพราะเป็นการปฏิบัติที่ยากและเคร่งครัด

ข้อเสนอแนะที่มีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ดังนี้

ข้อเสนอแนะ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม

- ๑) พระสอนศีลธรรมควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามสมณสาธูป
- ๒) ควรนุ่งห่มให้เรียบร้อยในการเข้ามาสอนที่โรงเรียน
- ๓) ปฏิบัติตนกับนักเรียนและครูอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ ด้านความสามารถในการสอน

(๑) การเตรียมการสอน

- ๑) ทางโรงเรียนควรสนับสนุนด้านสื่อการสอนให้เพียงพอและเหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- ๒) ควรจัดหาสื่อและวัสดุอุปกรณ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาวิชา
- ๓) ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาสื่อการสอนให้ทันสมัย และเพิ่มเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับวัยและความต้องการของเด็กนักเรียน

(๒) การดำเนินการสอน

- ๑) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา
- ๒) ต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา และรู้จักการแก้ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา
- ๓) ควรเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนโดยพาไปทัศนศึกษาตามวัดหรือธรรมชาติดึงดูดนิมนต์พระสงฆ์หรือผู้มีความรู้มาบรรยายตามโอกาสสมควร

๔) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนต้องจัดทำบ่อย ๆ ซึ่งข้อนี้ บางครั้งเป็นปัญหาของครูเพราะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บริหารของโรงเรียนหรือผู้ปกครอง ของนักเรียน

๕) ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาให้ถ่องแท้ ก่อนที่จะมีการทำแผนการสอน

๖) การทำแผนการสอนควรให้สอดคล้องและครอบคลุมเนื้อหาสาระของหลักสูตร

๗) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาสภาพของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพราะการสอนส่วนมากจะสอนในห้องเรียนมีเพียงหนังสือเล่ม เดียว ไม่มีอุปกรณ์อื่นมาประกอบ หรือนำนักเรียนไปเรียนตามสถานที่จริง เช่น วัด หรือ ศาสนสถานต่าง ๆ

๘) แผนการต้องให้นักเรียนสามารถค้นคว้าด้วยตนเองได้ตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ จำเป็นว่าต้องเป็นชั่วโมงเรียน

(๓) การวัดผลและกาประเมินผลการเรียน

๑) ควรปรับปรุงหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา ให้มีเนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน และ ให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน ในแต่ละระดับชั้น

๒) หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาควรมีความยืดหยุ่นและสามารถดัดแปลงให้ เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน

๓) ควรปรับปรุงประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรมากกว่าที่ ใช้อยู่ในปัจจุบัน

๔) ควรมีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อปรับปรุงเนื้อหาและ วิธีการสอนให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความสนใจและอยากที่จะเรียนรู้อวิชา พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๕) ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีความ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และจำนวนคาบเรียนที่กำหนด

๖) ผู้สอนควรศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ

๗) ผู้สอนต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อให้ นักเรียนได้เข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และสามารถนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านย่อย พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เพราะครูเป็นผู้ที่คอยสั่งสอนเด็กนักเรียนและคลุกคลีอยู่กับเด็กนักเรียนจึงมีความเป็นไปได้ในการที่จะสังเกตเห็นถึงความสำคัญของการสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับครูพระสอนศีลธรรมอยู่ในระดับมาก

สำหรับนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านย่อย พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เพราะเด็กนักเรียนมีความสนใจในการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาอยู่ โดยอาจได้รับอิทธิพลจากเพื่อน หรือสื่อที่แสดงให้เห็นถึงความน่าสนใจในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา เช่น ครูพระสอน ศีลธรรมมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ สนุก และเป็นกันเองกับนักเรียน จึงทำให้นักเรียนมีความ คิดเห็นที่อยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้วิจัยจะได้แจกแจงออกเป็นด้านๆ ดังต่อไปนี้

ด้านการเตรียมการสอน

ครู มีความคิดเห็นของครูต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาด หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อพบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการเตรียมสอน อยู่ในระดับ มากทุกข้อ เพราะครูมีประสบการณ์ในการสอนจึงเข้าใจในกระบวนการการเรียนการสอน ซึ่งครู พระสอนศีลธรรมก็เช่นเดียวกันต้องมีการเตรียมการสอนอย่างดีเพื่อทำให้นักเรียนมีความสนใจ และเข้าใจในวิชานั้นๆที่ครูพระเป็นผู้ถ่ายทอด จึงส่งผลให้ครูมีความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวอยู่ใน ระดับมาก

นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาด หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการเตรียมการสอน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการเตรียมสอน อยู่ใน ระดับมากทุกข้อ เพราะนักเรียนเป็นผู้ได้รับผลจากการเรียนการสอนโดยตรง และการเรียน สอนของครูพระสอนศีลธรรมต้องมีการเตรียมตัวเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมาก ยิ่งขึ้น จึงทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อนี้ที่อยู่ในระดับมากหมดทุกข้อ

ด้านการดำเนินการสอน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม อยู่ในระดับมาก หมดทุกข้อ ยกเว้นข้อว่า การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสานพันธ์กับเนื้อหา ของบทเรียน และข้อว่ามีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยแนวโน้มความคิดเห็นในด้านนี้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลมากจากการที่ครูพระสอนศีลธรรมมีการดำเนินการสอนที่เป็นไปในรูปแบบ แบบแผน และการเตรียมตัวที่ดี จึงทำให้มีความคิดเห็นในด้านนี้อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดในทุกข้อ

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมด้านการดำเนินการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน

ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครู มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่าครูพระสอนศีลธรรมมีระบบของการประเมินการเรียนการสอนที่ดี และไม่ขัดกับการวัดผลและประเมินผลของทางโรงเรียนนั้นๆ อีกทั้งยังทำให้ทางโรงเรียนสะดวกต่อการนำวิชาพระพุทธศาสนามาวัดผล และประเมินผลร่วมกับรายวิชาที่ครูพระสอนศีลธรรมทำการเรียนการสอน จึงส่งผลให้ครูมีความคิดเห็นต่อการวัดผลและการประเมินผลอยู่ในระดับมากทุกข้อ

นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า ครูพระสอนศีลธรรม นั้นมีการวัดผลและประเมินผลที่ประทับใจนักเรียน คือ การวัดผลนี้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ครูพระสอนศีลธรรมได้ดำเนินการสอนมาตลอด และเมื่อนำไปประเมินผลการเรียนแล้วสิ่งนั้นก็จะเป็นสิ่งยืนยันถึงประสิทธิภาพของการสอนเป็นอย่างดี ในข้อนี้ นักเรียนจึงมีความคิดเห็นที่อยู่ในระดับมาก เพราะครูพระสอนศีลธรรมมีการวัดผลและการประเมินผลการเรียนที่เป็นธรรมและได้ผลที่ชัดเจน

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ครูและนักเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรม ไม่แตกต่างกันหมดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าครูและนักเรียนได้พบเห็นและได้เรียนรู้จริยวัตร ข้อวัตรปฏิบัติ และการเรียนการสอนของครูพระสอนศีลธรรม ที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ของครูพระสอนศีลธรรม ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ดีของความรู้สึกที่ครูและนักเรียนมีให้กับครูพระ สอนศีลธรรมในโรงเรียน เพราะสิ่งนี้จะเป็โอกาสในการสั่งสอนและเผยแผ่หลักธรรมและ คุณธรรมให้ทั้งครูและนักเรียน อีกทั้งครูและนักเรียนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ บทบาทของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดย ภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ไม่ แดกต่างกันหมดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าเพศของครูและนักเรียนไม่มีผลต่อความคิดเห็นต่อ บทบาทของครูพระสอนศีลธรรม เพราะว่าครูพระสอนศีลธรรมให้ความเสมอภาคในด้านการ ปฏิบัติตนต่อผู้อื่น ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นเพศใดก็ตาม ทั้งนี้ในโรงเรียนอำเภอลาดหลุมแก้วนั้น ครู พระสอนศีลธรรมได้แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนต่อครูและนักเรียนอย่างเป็นธรรมและ รักษาไว้ซึ่งคุณลักษณะที่ดีของครูพระสอนศีลธรรม ซึ่งทำให้ครูและนักเรียนมีความคิดเห็น ต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติที่ตั้งไว้ รวมถึงครูและ นักเรียนที่มีโรงเรียนที่สังกัดแตกต่างกัน โดยภาพรวมไม่แตกแตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูและนักเรียนที่มีโรงเรียนที่สังกัดแตกต่างกัน มีความ คิดเห็นต่อบทบาทของครูพระสอนศีลธรรม ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนฺทปญฺโ)° ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ นักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด เทศบาลนครนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์คือ วัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของ นักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด เทศบาลนครนนทบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยจำแนกตาม

° พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนฺทปญฺโ), ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการ สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

ปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๒ และเมื่อพิจารณาด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการทำแผนการสอนเท่ากับ ๔.๔๐ ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เท่ากับ ๔.๓๕ ด้านการวัดผลและประเมินผลเท่ากับ ๔.๓๒ ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนเท่ากับ ๔.๒๙ และด้านหลักสูตรเท่ากับ ๔.๒๕

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า นักเรียนที่สังกัดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนนักเรียนที่มีเพศ และระดับชั้นที่กำลังศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า

๑. พระสอนศีลธรรมควรเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ด้านคุณธรรมแก่นักเรียน
๒. พระสอนศีลธรรมเป็นอนาคตของพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งทางภาครัฐ และเอกชนควรให้ความสำคัญและให้มีการกำหนดเป็นนโยบายหรือวาระสำคัญที่สูงกว่านั้นว่า วิชาพระพุทธศาสนาควรมีการบรรจุเป็นหลักสูตรภาคบังคับ หรือ
๓. เป็นหลักสูตรที่สามารถเรียนรู้ได้ในทุกระดับ โดยประยุกต์ให้เป็นหลักสูตรที่มีความเป็นกลาง มีการนำเสนอหลักธรรมในรูปแบบของความรู้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกศาสนานำไปปฏิบัติได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

๑. กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและสนใจในเรื่อง ครูผู้สอน นักเรียน สถานที่สอน สื่อการสอน

๒. การวัดผลที่ได้ประสิทธิภาพและการจัดการหลักสูตรที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับหลักสูตรสามัญและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินการ

๓. ควรจัดให้มีความเหมาะสม และควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ธรรมชาติในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญสืบไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พื้นที่ในการศึกษาภายในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดนนทบุรี สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาดังนี้

๑. ควรนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาในหัวข้อธรรมอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๒. ควรทำการศึกษาเชิงคุณภาพในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยใช้การสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่

๓. ควรทำการศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากหลักพุทธธรรมโดยการประยุกต์ใช้กับบทบาทด้านการเผยแผ่ของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๔. ควรจะทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทด้านเทคโนโลยีสื่อการสอนศีลธรรมในโรงเรียน รวมถึงมิติให้ของการเรียนการสอนศีลธรรมของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๕. ควรจะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยเปลี่ยนพื้นที่ศึกษาวิจัยเป็นอำเภออื่น จังหวัดอื่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กมลรัตน์ หล้าสูงรังษ์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ,
กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๔.

—————. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ปีงบประมาณ ๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙.

กีรติ ศรีวิเชียร. อดีต ปัจจุบัน และอนาคตแห่งบทบาทของสังคมาวัด ในการแสวงหา
เส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๒๗.

คำหมาน คนไค (นามแฝง). ๑๙๙ กระบวนท่าของครุมีอาชีพ. กรุงเทพมหานคร : สายธาร,
๒๕๔๔.

งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

จิตรจำนง สุภาพ. ทฤษฎีธีชาวด. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์พลชัย, ๒๕๔๔.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๐.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๕.

จำลอง เงินดี. เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

- เดโช สวานานนท์. การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวนบพไทย และ
แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๒๗.
- ถวิล ธาราโกชน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๔๒.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔.
- นพมาศ ธีรเวคิน. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
, ๒๕๓๙.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. วิธีวิจัยการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินดี,
๒๕๓๔.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ประเวศ วะสี นายแพทย์. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล,
๒๕๓๒.
- ภิญโญ สาร. บทบาทของศึกษานิเทศก์จังหวัด. กรุงเทพมหานคร : กองวางแผน การศึกษา
สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๒.
- _____. การบริหารบุคคล. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกชโม. กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔” ของ
พระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง. สุรินทร์ :
โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.
- _____. ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ ๓๒. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๘.
- _____. ศาสนาและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- _____. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก,
๒๕๔๘.

- พระราชวรมุณี (ประยูรค์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.
- _____ . การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.
- _____ . การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๙.
- _____ . พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- พุทธทาสภิกขุ. การศึกษาสมบูรณแบบ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๑๘.
- _____ . เป้าหมายของการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, มปป.
- พระมหาประยูรค์ ปยุตโต. สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๑๓.
- พระมหาอดิสร ธีรสีโล. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. ประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.
- ยนต์ ชุ่มจิต. สังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๘.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- ธนีกร เศรษฐ์. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.
- วิเชียร เกตุสิงค์. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๒๔.
- วินิจ เกตุขำ และคำเพชร ฉัตรศุภสกุล. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๒.
- วีรพันธ์ พวงเพชร. บทบาทของครูที่มีต่อการป้องกันการกระทำผิดของนักเรียนระดับอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.
- ไวัรัช เจียมบรรจง. จิตสังคมวิทยา เล่ม ๒. นนทบุรี : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, ๒๕๒๙.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. การวิจัยการตลาด ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : A.N. การพิมพ์, ๒๕๔๐.
- สนธยา พลศรี. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **ทฤษฎีและการปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๗.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- สมพร เทพสิทธิ. **การพัฒนาเศรษฐกิจกับบทบาทของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๒๔.
- สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับหลักการศึกษ**. กรุงเทพมหานคร : นีลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๔.
- สุชา จันท์โฮม และสุรางค์ จันท์โฮม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- สุดา ภิรมย์แก้ว. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- สุโท เจริญสุข. **หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕.
- สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์ เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คิดเป็นทำเป็นตามแนวพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๑.
- _____ . **พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ่งการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๐.
- อรุณ รักรธรรม. **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

(๒) วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย

ชัยวัฒน์ อัดพัฒนา. หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์ปริญามหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

ชำนาญ นิศารัตน์. อ่างในประดิษฐ์ พรหมเสนา. “การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอน จริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

ธัญพร พงษ์โสภณ, บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชน ชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (ศึกษากรณี พระสังฆาธิการระดับ เจ้าอาวาสจังหวัดกาญจนบุรี). **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน).** มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙

นวรรตน์ สุวรรณผ่อง. “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ไทยกับงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช :

ศึกษากรณีวัดที่มีสำนักสมถวิปัสสนากรรมฐานเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ ศาสตร์มหาบัณฑิต.** คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

ปราการ บุตรโยจันโท. “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของ บุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘.

พระครูธรรมธรสายัณห์ (คงวัฒน์). ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระ สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, **วิทยานิพนธ์ ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูนนทคุณพิพัฒน์ (ประเสริฐ อมโร). ความคิดเห็นของภิกษุสามเณรต่อการบริหารวัดใน อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูใบฎีกาสุชาติ (พิศาลพันธ์). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชน มอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. **วิทยานิพนธ์ปริญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต.** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน (สอนเล็ก). ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการการศึกษาตามแนววิถีพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชมนิมิตร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูประยุตปัญญากร (กวีวิโส). ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการจัดการการศึกษาสงเคราะห์ในเขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูปลัดทะเล มหณฺณโว (ทั้งมอบหมาย) . บทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูปลัดประเมิน เขมณฺโฑ. ความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนต่อการรักษาอุโบสถศีล ในเขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูปลัดสมชาย อภิวิณฺโณ. บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานการศึกษาจังหวัดจันทบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร ฐิตปัญโญ). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานเทศบาลเมืองตามหลักการบริหารนิยธรรม : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนฺทปัญโญ). ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดเทศบาลนครนนทบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

- พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญฺโญ. “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ :
ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทฺธ □าโณ). ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชน
ในจังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.
- พระครูอาทรธัญญาณรงค์ (บุญทร ปุณฺณสิริ). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารงานเผยแผ่
ของคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธ
ศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระชาติ ชาตวีโร. ผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของอนุศาสนาจารย์ ในฐานะศาสนาจารย์ ใน
ฐานะเป็นผู้สอนศีลธรรมในกองทัพ : ศึกษากรณีกองทัพบก. **วิทยานิพนธ์ศาสตรา
ศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของ
จังหวัดปทุมธานี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.
- พระชนดล นาคพิพัฒน์. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.
- พระมหาภุชญา นันทเพชร. ทศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๕๐.
- พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. “บทบาทของพระอาณัติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- พระมหาณัฐศักดิ์ จันทราลักษณ์. “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาทางบริหารการบริหารจัดการวัด
ของเจ้าอาวาส ในจังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต**. สาขาการศึกษาอกระบบ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

พระราชวรดิฐ (อดุลย์ อมโร) “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกธรรม เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๓.

พัชนี แสงนิล. “ครูและหลักธรรมของครูตามแนวพุทธปรัชญา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พัชราภรณ์ พสุวัต. “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง”. **โครงการวิจัยภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง**, ๒๕๓๓.

พินิจ ลาภานานนท์. **รายงานการวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัด
อุดรธานี. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาไทยคดีศึกษา.
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

สถิต รัชปต์ย์. “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคฤหัสถ์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

สุดา ปานบ้านแพ้ว. “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สำนักงานประมาณที่มีต่อหลักเกณฑ์การ
พิจารณางาน /โครงการใหม่ปีงบประมาณ ๒๕๔๒ ของสำนักงานประมาณ”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๒.

สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏ
เทพสตรี, ๒๕๔๖.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปทุมธานี. **เอกสารสำรวจโรงเรียนมัธยมในจังหวัดปทุมธานี**
พ.ศ. ๒๕๔๓.

สถิติจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Best. J.W. **Research in Education**, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc, 1977.
- Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed., New York: Harper & Row, 1971.
- David. K. **Human Relation at Work**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1962.
- E Hurlock. **Adolescent Development**. New York : McGraw-Hill Book, 1995.
- Engle. T.L. and L. Snellgrove. **Psychology: Its Principle and Application**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1969.
- Good. C.V., **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.
- H.H Remmers. H.L. Gage and J. Francis Rummel. **Practical Introduction to Measurement and Evaluation**, 2nd ed. New York : Harper & Row, 1965.
- John W. Best. **Research in Education**. New Leasey : Prentice-Hall, 1981.
- Jum C Nunally. **Test and Measurements Assessment and Prediction**. New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950.
- Kolesnik. W.L. **Education Psychology Industry**. Boston : Houghton Mifflin Company, 1970.
- L Mary. Good. **Integrating the Individual and the Organization**. New York : Wiley, 2006.
- Levinson. D.J. **Role Personality and Social Structure**. New York : The Maemil, 1964.
- Luthans Freeman. **Organization Behavioral**. 7th ed. Singapore : McGraw-Hill, 1995.
- Isaa. A.C. **Scope and Methods of Political Scienc : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry**. Illinois : The Dorsey Press, 1981.
- M.E. Shaw and J.M. Wright. **Scale for the Measurement of Attitude**. New York : McGraw-Hill Book, 1967.
- Man Fled M.P. **Psychology in the Industrial Environment**. London : Butterworth and Co., Ltd., 1971.
- Mead. G.H. **Sociology : Themes and Perspectives**. 3rd ed. London : Unwin Hyman Limited, 1990.
- Pervin. A. L. **Personality Theory and Research 1989**. New York : John Wiley, 1989.
- Sarbin. T.R. **“Role Theory” Handbook of Psychology**. New York : Addison Wesley Publishing Company, 1975.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๑. พระมหาสม กลยาโณ, Ph.d)
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระปลัดสามารถ ฐมฺมชาโร
อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
วัดไร่ขิง อำสามพราน จังหวัดนครปฐม
๓. พระมหาโยตะ ปยุตโต
อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
วัดไร่ขิง อำสามพราน จังหวัดนครปฐม
๔. ดร.ยุทธนา ปราณีต
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปริมาณุรักษ์ รศ.ดร.

ด้วย พระครูรัตนภัทรคุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๓๓๔๐๔๘๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโณ Ph.D.

ด้วย พระครูรัตนภัทรคุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๘๐๓๓๖/๖๑๖

๒๐๓๓-๕-๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

ด้วย พระครูรัตนภัทรคุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุรพล สุขะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน

ด้วย พระครูรัตนภัทรคุณ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๗๓๔๐๔๘๕๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.จ.ก.ก.
๓๖/๘.๑.๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก ค

ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC)
ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย
เรื่อง : ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ข้อที่	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
	(๑) การเตรียมการสอน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปลผล
๑.	เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีความกระตือรือร้นในการสอน	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔.	มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน	๐	๑	๑	๑	๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
ข้อที่	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
	(๒) การดำเนินการสอน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปลผล
๑.	๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
	(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า loc	แปลผล
๑.	๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.	๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ง
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อันจะเป็นประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนศีลธรรมของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา อุปสรรคและพัฒนาคุณภาพครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อไป

ข้อมูลที่ได้ ผู้ศึกษาจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่าน ผู้ศึกษาจะนำคำตอบของท่านไปวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

๒. แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ตอนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ผู้ศึกษา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี จึงขออนุโมทนาขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูรัตนภัทรคุณ

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ : สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. สถานภาพ

ครู

นักเรียน

๒. เพศ

ชาย

หญิง

๓. โรงเรียนที่สังกัด

โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย

โรงเรียนบัวแก้วเกษร

โรงเรียนนวมราชานิตดามาศูวิทยา

โรงเรียนสุนทรโรเมตตาประชาสรรค์

ส่วนที่ ๒ : แบบสอบถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยแบบสอบถามชุดนี้ มีข้อความ ๓ ส่วน คือ

๑. การเตรียมการสอน

๒. การดำเนินการสอน

๓. การวัดผลและการประเมินผลการเรียน

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาท ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาด หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย มาก ที่สุด (๕)	เห็น ด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็น ด้วย น้อย (๒)	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด (๑)
(๑) การเตรียมการสอน					
๑. เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือ แบบเรียน ตำรา เอกสาร					
๒. ศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้าน เนื้อหาวิชา					
๓. มีความกระตือรือร้นในการสอน					
๔. มีการเตรียมสื่อประกอบการสอน					
(๒) การดำเนินการสอน					
๑. การนำสื่อการเรียนมาใช้ในการสอน มีความ ประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาของบทเรียน					
๒. การใช้ภาษาชัดเจน ถูกต้องตามหลักภาษาไทย					
๓. มีการสอดแทรกจริยธรรมและคุณธรรมควบคู่ ไปกับการเรียนการสอน					
๔. มีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ที่ถูกต้อง					
๕. มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการสอน					
(๓) การวัดผลและการประเมินผลการเรียน					
๑. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้ พื้นฐานของผู้เรียน					
๒. จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและ ทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและ ความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ					
๓. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล					

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อบทบาท ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอลาด หลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย มาก ที่สุด (๕)	เห็น ด้วย มาก (๔)	ไม่ แน่ใจ (๓)	เห็น ด้วย น้อย (๒)	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด (๑)
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีและ ด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม					
๕. นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอน					
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา					

ส่วนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อำเภอ
ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑. ท่านคิดว่าอะไรคือ ปัญหาและอุปสรรคในการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

ผลการหาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า Alpha)

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V1	47.3333	97.1264	.1475	.8201
V2	48.3000	76.7690	.6941	.7807
V3	48.4333	77.7023	.7480	.7767
V4	48.3333	75.8851	.7804	.7727
V5	48.3667	74.3092	.8537	.7655
V6	48.5667	78.6678	.7147	.7799
V7	48.1667	73.5230	.8368	.7660
V8	47.1667	96.6954	.2151	.8159
V9	47.6000	99.3517	-.0016	.8336
V10	47.1333	101.0161	.0000	.8194
V11	47.2000	94.9931	.3113	.8116
V12	47.3000	100.5621	-.0262	.8286
V13	47.2000	94.9931	.3113	.8116
V14	47.5000	98.1207	.1029	.8220
V15	47.2667	97.6506	.1179	.8217

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 15

Alpha = .8152

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูรัตนภักทรคุณ อติภทฺโท (สุรพล ชื่อดี)
เกิด	:	๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๗
สถานที่เกิด	:	๔๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
การศึกษา	:	ประโยค ๑ – ๒, นักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก), ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
อุปสมบท	:	๒ กรกฎาคม ๒๕๓๒
สังกัด	:	วัดบ่อเงิน ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
หน้าที่	:	เจ้าคณะตำบลบ่อเงิน, เจ้าอาวาสวัดบ่อเงิน ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดบ่อเงิน ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี